

Jacek Sobczak

Rodzicielskiej uprowadzenie dziecka za granicę. Wpływ środków przekazu na ocenę problemu

Parental child abduction abroad. The influence of the media on the assessment of the problem

Zjawisko uprowadzenia dzieci za granicę przez jednego z rodziców stało się w ostatnich dziesięcioleciach dość powszechne¹. Dotkliwość tego typu sytuacji dla drugiego z rodziców oraz przede wszystkim dla dziecka nie podlega dyskusji, szczególnie kiedy łączy się to ze zmianą miejsca pobytu dziecka i jego wyjazdem do innego państwa, co stwarza trudne do przekroczenia bariery dla drugiego z rodziców, spowodowała opracowanie konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzonej w Hadze w dniu 25 października 1980 r.². Nie wdając się w analizę postanowień Konwencji, wypada jedynie podkreślić, że jej postanowienia stosuje się do każdego dziecka, które miało miejsce stałego pobytu³ w państwie będącym stroną Konwencji, pod warunkiem, że dziecko nie ukończyło wieku lat 16⁴.

Słowa kluczowe: ochrona praw dziecka, międzynarodowe uprowadzenie dziecka, transgraniczne spory o opiekę, rodzicielskie uprowadzenie dziecka, prawa i obowiązki rodziców

¹ Zdaniem M.H. Weiner, po 2000 r. nastąpił gwałtowny wzrost liczby spraw dotyczących rodzicielskich uprowadzeń dzieci. Zob. M. H. Weiner, *Uprooting Children in the Name of Equity*, "Fordham International Law Journal", 2009, s. 409–486. Autorka analizuje niezwykle ciekawym opracowaniu liczne sprawy uprowadzenia dzieci jednak zasadniczą rzecz biorąc skupia się na tych judykatach, które zapadły przed sądami w USA.

² Dz. U. 1995, Nr 108, poz. 528.

³ W doktrynie podkreślono, że Konwencja haska nie zabiera definicji pojęcia „miejsca stałego pobytu”, zauważając, że termin ten należy rozumieć jako terytorium państwa, w którym znajduje się miejsce, gdzie dziecko faktycznie zazwyczaj przybywa. Podkreślono, że należy je ustalać niezależnie od subiektywnych zamiarów dziecka lub opiekuna w tym zakresie. Zob. T. Świerczyński, *Podstawowe zagadnienia Konwencji haskiej o cywilnych aspektach uprowadzenia dziecka za granicę*, „Transformacje Prawa Prywatnego”, 2000, nr 1–2, s. 87–98.

⁴ Zob. art. 4 Konwencji haskiej.

The phenomenon of child abduction abroad by one of the parents has become quite common in recent decades. The severity of such situations for the other parent and, above all, for the child is beyond dispute, especially when it involves a change in the child's place of residence and their departure to another country. This creates barriers that are difficult for the other parent to overcome, which led to the development of the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, drawn up on October 25, 1980. Without delving into an analysis of the provisions of the Convention, it should be emphasized that its provisions apply to any child who had their habitual residence in a country that is a party to the Convention, provided that the child has not reached the age of 16.

Key words: protection of children's rights, international child abduction, cross-border custody disputes, parental child abduction, parental rights and obligations

Wprowadzenie do problematyki międzynarodowego uprowadzenia dzieci

Konwencja rozróżnia prawo do opieki od prawa do odwiedzin⁵. Z treści art. 11 Konwencji haskiej z 1980 r. wynika, że w razie uprowadzenia dziecka, władzy sądowej lub administracyjnej każdego umawiających się państwa powinny podejmować niezwłoczne działania w celu powrotu dziecka. Jeżeli dana władza sądowa lub administracyjna nie podejmie decyzji w ciągu sześciu tygodni od daty wpłynięcia wniosku, wnioskodawca lub organ centralny państwa wezwanego, z własnej inicjatywy lub na wniosek organu centralnego państwa wzywającego, może żądać przedstawienia powodów zwłoki. Jeżeli organ centralny państwa wezwanego otrzyma odpowiedź, organ ten przekazuje ją organowi centralnemu państwa wzywającego lub w stosownych wypadkach, wnioskodawcy. Podkreślić należy, że podstawą aksjologii Konwencji haskiej z 1980 r. jest zapewnienie niezwłocznego powrotu do miejsca stałego zamieszkania uprowadzonego dziecka.

⁵ Zgodnie z Konwencją „prawo do opieki” obejmuje prawo dotyczące opieki nad osobą dziecka, w szczególności prawo do decydowania o miejscu pobytu dziecka; natomiast „prawo do odwiedzin” obejmuje prawo do zabrania dziecka na czas ograniczony w inne miejsce aniżeli miejsce jego stałego pobytu (art. 5).

Uzupełnieniem Konwencji haskiej z 1980 r. są postanowienia Konwencji o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci, sporządzonej w Hadze 19 października 1996 r. (dalej: Konwencja haska z 1996 r.)⁶. Nie wolno zapomnieć o istnieniu Europejskiej Konwencji o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń dotyczących pieczy nad dzieckiem oraz o przywracaniu pieczy nad dzieckiem (dalej: Konwencja luksemburska) należy do systemu prawnego Rady Europy, a nie do systemu prawa międzynarodowego publicznego powszechnego (uniwersalnego)⁷. Przepisy Konwencji luksemburskiej zawierają samodzielne i wyczerpujące uregulowanie przesłanek i zasad uznawania i wykonywania orzeczeń dotyczących pieczy nad dzieckiem, a wydanych w każdym Umawiającym się Państwie⁸. Uregulowania prawne zawarte w przepisach części II Konwencji luksemburskiej (art. 7–12) zawierają szczegółowe określenie przesłanek uzasadniających możliwość odmowy uznania orzeczenia Sądu zagranicznego Państwa będącego stroną Konwencji luksemburskiej.

Prawo unijne w sprawach uprowadzenia dziecka

W systemie prawa unijnego kwestia uprowadzenia dziecka uprowadzenia bądź zatrzymania dziecka przez jednego z rodziców została uregulowana formie kolejnych coraz bardziej szczegółowych rozporządzeń Rady. Pierwszym z tych dokumentów była sporządzona na podstawie art. K.3 TUE została sporządzona Konwencja o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach małżeńskich⁹. Kolejnym było rozporządzenie Rady (WE) nr 1347/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej

⁶ Dz. U. 2010, Nr 172, poz. 1158. Konwencja ta została ratyfikowana 8 czerwca 2010 r. z zastrzeżeniami do art. 55 ust. 1 lit. a i b oraz oświadczeniami dotyczącymi art. 29 ust. 1, art. 34 ust. 2 oraz art. 23, 26 i 52 Konwencji.

⁷ Sporządzona została w Luksemburgu w dniu 20 maja 1980 r., a ratyfikowana przez Polskę w dniu 7 sierpnia 1995 r. z zastrzeżeniem, w którym RP na mocy art. 17 tej Konwencji zastrzegła możliwość odmowy uznania lub wykonania orzeczeń o których mowa w art. 8 i 9 Konwencji, a które dotyczą bezprawnego przejścia pieczy nad dzieckiem, wskazując, że w razie odmowy uznania lub wykonania orzeczeń, odwoływać się będzie do powodów, o których mowa w art. 10 Konwencji.

⁸ Postanowienie SN z 5.07.2000 r., sygn. akt I CKN 123/00, LEX nr 51336.

⁹ Dz. Urz. UE C 1998, nr 221, s. 1.

za dzieci obojga małżonków¹⁰, zmienione rozporządzeniem Rady (WE) nr 2116/2004 z dnia 2 grudnia 2004 r.¹¹. Następnym rozporządzenie Rady (WE) 2201/2003¹², powszechnie znane jako rozporządzenie Bruksela II bis, dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000¹³. Rozporządzenie 2201/2003 zostało uchylone przez art. 104 ust. 1 rozporządzenia Rady (UE) 2019/1111 z dnia 25 czerwca 2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę¹⁴.

Celem wspomnianych rozporządzeń było zapobieganie przypadkom uprowadzenia dziecka oraz ochrona dzieci przed szkodliwymi skutkami uprowadzenia. Uszczegóławiając coraz bardziej procedury w tym zakresie, dążono do zapewnienia szybkiego powrotu dziecka do państwa członkowskiego, którym znajdowało się ono (miało miejsce swojego zwykłego pobytu) bezpośrednio przed uprowadzeniem. Z założenia, kolejne rozporządzenia miały stanowić uzupełnienie Konwencji haskiej z 1980 r., precyzując i uszczegóławiając niektóre aspekty problemów objętych regulacją tej Konwencji.

Rozporządzenia Rady (UE) 2019/1111 z dnia 25 czerwca 2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę¹⁵ ustanowiło jednolite przepisy dotyczące jurysdykcji w przypadku rozvodu, separacji i unieważnienia małżeństwa, a także przepisy dotyczące sporów z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej, w których występuje aspekt międzynarodowy. Z założenia miało ułatwiać w Unii obieg orzeczeń, dokumentów urzędowych i określonych porozumień dzięki ustanowieniu przepisów dotyczących ich uznawania i wykonywania w innych państwach członkowskich. Przyniosło jednak, co istotne dla podjętego problemu, wyjaśniło zasady, dotyczące prawa dziecka do wyrażenia swoich poglądów w ramach postępowania, które jego dotyczy. Przyniosło także przepisy uzupełniające Konwencję

¹⁰ Dz. Urz. UE L 2000, nr 160 s. 1.

¹¹ Dz. Urz. UE L 2004, nr 367, s. 1.

¹² Dz. Urz. UE L 2003, nr 338, s. 1.

¹³ Dz. Urz. UE L 2000, nr 160, s. 16.

¹⁴ Dz. Urz. UE L 2019, nr 178, s. 1.

¹⁵ Dz. Urz. UE L 2019, nr 178, s. 1.

haską dotyczącą cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę w stosunkach między państwami członkowskimi.

Bardzo obszerny, rozbudowany wręcz „barokowy” tytuł rozporządzenia Rady (UE) 2019/1111 wskazuje, że jego przedmiotem jest uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej a także w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę. Tego typu złożone tytuły trudne do zapamiętania przez „użytkowników” prawa unijnego są charakterystyczne praktycznie od początku dla wszystkich aktów normatywnych w tym systemie. Z tytułu jednoznacznie wynika, że odnosi się on w gruncie rzeczy do jurysdykcji, czyli do kwestii właściwości rzeczowej i terytorialnej sądów państw unijnych do rozstrzygnięcia określonych spraw wskazanych w dalszej części tytułu, czyli małżeńskich, odnoszących się do odpowiedzialności rodzicielskiej, a także tych, których przedmiotem jest uprowadzenie dziecka za granicę. Tekstu tytułu rozporządzenia wskazuje, że jego przedmiotem jest w pierwszym rzędzie uznawanie i wykonywanie orzeczeń w tych sprawach. W tym stanie rzeczy rozporządzenie dotyczy nie tyle prawa materialnego, co procesowego i odnosi się ono jedynie do prawa cywilnego, aczkolwiek to ostatnie załączenie nie zostało wskazane ani w tytule rozporządzenia, ani treści jego motywów, a także w części normatywnej. Dodać należy, że także w tytułach rozporządzeń poprzedzających omawiane w tym miejscu rozporządzenie nie zostało zaakcentowane ograniczenie ich treści tylko do prawa cywilnego. Jednak przedstawiciele doktryny dość wyraźnie ten aspekt cywilny eksponują. W pierwszym rzędzie w odniesieniu do aktów normatywnych poprzedzających rozporządzenie 2019/1111¹⁶. Godzi się jednak przypomnieć, że Konwencja Haska z 1980 r., z którą bezpośrednio

¹⁶ J. Wierciński, *Cywilna aspekty uprowadzenia dziecka za granicę w Unii Europejskiej*, „Zeszyty Prawnicze” 2021, nr 3, s. 51–79; tenże, *Poważne ryzyko szkody fizycznej lub psychicznej i sytuacja nie do zniesienia. Cywilnoprawne aspekty uprowadzenia dziecka za granicę*, „Studia Prawa Prywatnego” 3/2010, s. 49 i n.; tenże, *Klauzula 'ne exeat' a prawo do pieczy nad dzieckiem. Cywilnoprawne aspekty uprowadzenia dziecka za granicę*, „Kwartalnik Rodzina i Prawo” 3/2010, s. 5–21; tenże, *Zgoda na uprowadzenie lub zatrzymanie dziecka. Cywilnoprawne aspekty uprowadzenia dziecka za granicę*, [w:]: A. Dańko-Roesler, A. Oleszko, R. Pastuszko (red.), *Rozprawy z prawa prywatnego oraz notarialnego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Maksymilianowi Pazdanowi*, Warszawa 2014, s. 423–432; tenże, *Miejsce stałego pobytu dziecka. Cywilnoprawne aspekty uprowadzenia dziecka za granicę*, „Forum Prawnicze”, 2020 nr 4, s. 3–19; T. Świerczyński, *Podstawowe zagadnienia Konwencji haskiej o cywilnych aspektach uprowadzenia dziecka za granicę*, „Transformacje Prawa Prywatnego”, 2000, nr 1–2, s. 87–98; L. Kuziak, *Konwencja haska dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę i postępowanie w sprawach o powrót dziecka w Polsce*, „Rodzina i Prawo”, 2007, nr 5; J. Ciszewski, *Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka*, „Przegląd Sądowy” 1994/2, s. 23; J. Gołaczyński, *Jurysdykcja krajowa oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach małżeńskich i dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej (Bruksela II bis)*, [w:] *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2007 s. 96–116.

związane jest rozporządzenie Rady (UE) 2019/1111 wyraźnie w swoim tytule podkreśla, że dotyczy cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę. Zgodzić się w tej sytuacji wypada ze stanowiskiem doktryny, że rozporządzenie 2019/1111 „jest instrumentem prawnym w zakresie współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej mającym zastosowanie w sprawach małżeńskich oraz odpowiedzialności rodzicielskiej, w tym także kontaktów z dzieckiem”¹⁷, dodając, że dotyczy ono w dużej mierze także bezprawnego uprowadzenia lub zatrzymania dziecka za granicę.

W rozporządzeniu 2019/1111 wskazano wyraźnie, że zastępuje ono dla państw członkowskich porozumienia, jakie zawarły między sobą w kwestiach objętych zakresem rozporządzenia do chwili wejścia w życie rozporządzenia¹⁸. Podkreślono, że zasady jurysdykcji w przyszłych umowach między państwami członkowskimi w zakresie dotyczącym spraw uregulowanych w rozporządzeniu powinny być zgodne z przepisami jurysdykcji innymi, które określono w jego treści. W końcowej części rozporządzenia odniesiono się także do konkordatów, porozumień i umów zawartych między Stolicą Apostolską a Portugalią¹⁹, Włochami²⁰, Hiszpanią²¹, Maltą²². W art. 99 ust. 1 i 2 rozporządzenia 2019/1111, wskazano możliwość uznania orzeczeń, stwierdzających nieważność małżeństwa kanonicznego zawartego w obrządku kościoła rzymskokatolickiego oraz

¹⁷ P. Rodziewicz, [w:] J. Gołaczyński (red.), *Jurysdykcja, uznawanie i wykonywanie orzeczeń...*, s. 64–65.

¹⁸ W art. 94 ust. 2 odniesiono się do obowiązywania rozporządzenia odniesieniu do Finlandii, Szwecji, Danii, Islandii oraz Norwegii. Wskazano, że Finlandia i Szwecja miały możliwość złożenia oświadczenia – zgodnie z art. 59 ust. 2 rozporządzenia (WE) nr 2201/2003 i z zastrzeżeniem warunków określonych w lit. b) i c) tego przepisu – że w ich wzajemnych stosunkach, w całości lub w części, w miejsce przepisów niniejszego rozporządzenia będzie miała zastosowanie Konwencja z dnia 6 lutego 1931 r. między Danią, Finlandią, Islandią, Norwegią i Szwecją zawierająca postanowienia z zakresu prawa międzynarodowego prywatnego dotyczące małżeństwa, adopcji i opieki wraz z Protokołem końcowym. Ich odpowiednie oświadczenia zostały opublikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej jako załącznik do rozporządzenia (WE) nr 2201/2003. Wymienione państwa członkowskie mogą w każdej chwili wycofać swoje oświadczenia, w całości lub w części.

¹⁹ Zob. art. 99 ust. 1 i 2 rozporządzenia 2019/1111. Przy czym wskazano, że orzeczenia o nieważności małżeństwa wydany zgodnie z konkordatem napiszmy uznawane są w państwach członkowskich na warunkach określonych w rozporządzeniu 2019/1111.

²⁰ Zob. art. 99 ust. 3 lit. a rozporządzenia 2019/1111. Chodzi o „Concordato lateranense” z dnia 11 lutego 1929 r. między Włochami a Stolicą Apostolską, zmienionego porozumieniem wraz z protokołem dodatkowym podpisanym w Rzymie w dniu 18 lutego 1984 r.

²¹ Zob. art. 99 ust. 3 lit. b rozporządzenia 2019/1111. Porozumienie z dnia 3 stycznia 1979 r. między Stolicą Apostolską a Hiszpanią dotyczącego spraw prawnych.

²² Zob. art. 99 ust. 3 lit. c rozporządzenia 2019/1111. Umowa między Stolicą Apostolską a Maltą z dnia 3 lutego 1993 r. w sprawie uznawania cywilnych skutków wynikających z małżeństw kanonicznych i z orzeczeń kościelnych władz i sądów dotyczących takich małżeństw, wraz z Protokołem w sprawie stosowania z tego samego dnia oraz z trzecim Protokołem dodatkowym z dnia 27 stycznia 2014 r.

skutków wynikających z małżeństwa kanonicznych i orzeczeń kościelnych władz i sądów, w Portugalii, Włoszech, Hiszpanii oraz na Malcie.

Podkreślono, że w stosunkach między państwami UE rozporządzenie 2019/1111 ma pierwszeństwo przed przepisami konwencji wymienionych w art. 95 w zakresie, w jakim dotyczą one spraw uregulowanych w treści tego rozporządzenia²³. Odnosząc się do Konwencji haskiej z 1980 r., stwierdzono jednoznacznie, że przepisy tej konwencji, uzupełnione przepisami rozdziału III (art. 22–29) i VI (art. 85–91) rozporządzenia 2019/1111, będą stosowane nadal przypadkach, gdy dziecko zostało bezprawnie uprowadzone do państwa członkowskiego innego niż państwo członkowskie, w którym dziecko miało zwykły pobyt bezpośrednio przed bezprawnym uprowadzeniem, lub jest bezprawnie zatrzymywane w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie, w którym dziecko miało zwykły pobyt bezpośrednio przed bezprawnym zatrzymaniem. Podkreślono, że jeżeli orzeczenie zarządzające powrót dziecka na podstawie konwencji haskiej z 1980 r., które wydano w jednym z państw członkowskich, musi zostać uznane i wykonane w innym państwie członkowskim w wyniku dalszego bezprawnego uprowadzenia lub zatrzymywania dziecka, zastosowanie ma rozdział IV (art. 30–75).

W rozporządzenie 2019/1111 wskazano, że jednym z jego celów jest wzmocnienie praw dzieci w postępowaniach tak, aby ułatwić współpracę organów sądowych i administracyjnych oraz usprawnić wykonywanie orzeczeń w sprawach z zakresu prawa rodzinnego mających transgraniczne konsekwencje. Podkreślono, że mimo iż postępowanie w sprawie powrotu dziecka na podstawie Konwencji haskiej nie jest postępowaniem z zakresu spraw, które co do istoty dotyczą odpowiedzialności rodzicielskiej, orzeczenia zarządzające powrót dziecka na podstawie Konwencji haskiej powinny być uznawane i wykonywane na podstawie rozdziału IV rozporządzenia, jeśli trzeba je wykonać w innym państwie członkowskim z uwagi na to, że po zarządzeniu powrotu doszło do dalszego uprowadzenia. Zaakcentowano, że rozwiązanie to nie doznaje uszczerbku w kwestii możliwości wszczęcia nowego postępowania w sprawie powrotu dziecka na mocy Konwencji haskiej w odniesieniu do dalszego uprowadzenia.

²³ Wskazano w tym miejscu konwencję następujące konwencje: Konwencją haską z dnia 5 października 1961 r. o właściwości organów i prawie właściwym w zakresie ochrony małoletnich; Konwencją luksemburską z dnia 8 września 1967 r. o uznawaniu orzeczeń w sprawach małżeńskich; Konwencją haską z dnia 1 czerwca 1970 r. o uznawaniu rozwodów i separacji; Europejską konwencją z dnia 20 maja 1980 r. o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń dotyczących pieczy nad dzieckiem oraz o przywracaniu pieczy nad dzieckiem.

Rozporządzenie winno być stosowane w odniesieniu do innych aspektów w sytuacjach bezprawnego uprowadzenia lub zatrzymania dziecka, np. w kwestii jurysdykcji w odniesieniu do sądu państwa członkowskiego zwykłego pobytu oraz przepisów dotyczących uznawania i wykonywania w odniesieniu do wszelkich zarządzeń wydanych przez ten sąd.

Zauważono w rozporządzeniu 2019/1111, że podobnie jak ma to miejsce w przypadku Konwencji haskiej z dnia 19 października 1996 r. o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej i środków ochrony dzieci, „powinno mieć zastosowanie do wszystkich dzieci w wieku poniżej 18 lat, nawet w przypadkach, gdy nabyły one pełną zdolność do czynności prawnych przed osiągnięciem tego wieku na podstawie ich prawa osobistego, rządzącego ich statusem osobistym, na przykład przez zawarcie małżeństwa” (sic!!!). Przyjęte rozwiązanie przyjęte w tym zakresie rozwiązanie musi budzić poważne wątpliwości i wydaje się trudne do przyjęcia w stosunku do osoby, które rozporządzenie chce traktować jako dziecko, a które zawarło związek małżeński, ma już własne dzieci, a Konwencja haska mimo posiadania przez taką osobę zdolności prawnej, chce je traktować jako dziecko. Przypominać to musi standardy prawodawstw niektórych państw Azji Centralnej i Afryki. Stwierdzenie zawarte w motywie 16 jest niezwykle mylące i może prowadzić do poważnych nieporozumień²⁴.

Tłumacząc tego rodzaju rozwiązanie w motywach analizowanego rozporządzenia wskazano, że zakres jego stosowania nie powinien pokrywać się z zakresem stosowania Konwencji haskiej z 13 stycznia 2000 r. o międzynarodowej ochronie dorosłych, która ma zastosowanie do osób powyżej 18 roku życia, a jednocześnie ma zapobiec luką prawnym między tymi dwoma aktami. Pewną sprzecznością jest dalsze stwierdzenie motywów, że Konwencja haska z 1980 r., a w konsekwencji rozdział trzeci rozporządzenia, którego przepisy uzupełniają stosowanie Konwencji haskiej między państwami członkowskimi, powinny mieć nadal zastosowanie do dzieci poniżej 16 lat. W istocie, art. 22 rozporządzenia nr 2019/1111 wyraźnie wskazuje, że roszczenie o powrót dziecka na podstawie Konwencji haskiej z 1980 r. odnosi się do dzieci poniżej 16 lat

²⁴ W literaturze nie ma najmniejszych wątpliwości, że Konwencję haską z 1980 r. stosuje się do każdego dziecka, które miało miejsce stałego pobytu w umawiającym się państwie bezpośrednio przed naruszeniem praw do opieki lub odwiedzin. Zgodnie z art. 4 tej Konwencji przestaje ona obowiązywać, gdy dziecko osiąga wiek lat 16. Zob. wyrok High Court United Kingdom – England and Wales, Re H. (Abduction: Child of 16) [2000] 2 FLR 51, HC/E/UKe 476, <https://vlex.co.uk/vid/re-h-child-child-806152645>, dostęp: 22.08.2024.

beprawnie uprowadzonych lub zatrzymanych w państwie członkowskim innym, niż państwo członkowskie, w którym dziecko bezpośrednio przed bezprawnym uprowadzeniem lub zatrzymaniem miało stały pobyt²⁵.

Zauważono także, że w przypadkach bezprawnego uprowadzenia lub zatrzymania dziecka i bez uszczerbku dla możliwości wyboru sądu zgodnie z rozporządzeniem 2019/1111, sądy państwa członkowskiego zwykłego pobytu dziecka powinny utrzymać swoją jurysdykcję do momentu ustanowienia nowego zwykłego pobytu w innym państwie członkowskim i spełnienia określonych warunków. Państwa członkowskie, które przeprowadziły skoncentrowanie jurysdykcji, powinny rozważyć umożliwienie sądowi, do którego na podstawie konwencji haskiej z 1980 r. wniesiono pozew lub wniosek o powrót dziecka, wykonywanie również jurysdykcji uzgodnionej lub uznanej przez strony zgodnie z niniejszym rozporządzeniem w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, w przypadku, gdy strony osiągnęły porozumienie w trakcie postępowania w sprawie powrotu dziecka. Porozumienia takie powinny obejmować porozumienia przewidujące zarówno powrót dziecka, jak i odstąpienie od powrotu dziecka. Jeżeli uzgodniono odstąpienie od powrotu, dziecko powinno pozostać w państwie członkowskim nowego zwykłego pobytu, a jurysdykcję w odniesieniu do wszelkich przyszłych postępowań w sprawie pieczy nad dzieckiem należy ustalić na podstawie nowego zwykłego pobytu dziecka. Rozwiązując ważny problem właściwej jurysdykcji²⁶, m.in. wskazano, że jeżeli nie można ustalić zwykłego pobytu dziecka ani nie można określić jurysdykcji na podstawie porozumienia dotyczącego wyboru sądu, jurysdykcję mają sądy państwa członkowskiego, w którym dziecko się znajduje. Zasada ta, opierająca się na obecności dziecka, powinna mieć również zastosowanie do dzieci, które są uchodźcami, i dzieci, które zostały wysiedlone za granicę z powodu niepokojów w państwie członkowskim ich zwykłego pobytu. Niemniej w świetle rozporządzenia w związku z art. 52 ust. 2 Konwencji haskiej z 1996 r. ta zasada jurysdykcyjna powinna mieć zastosowanie wyłącznie do dzieci, które przed wysiedleniem miały zwykły pobyt w jednym z państw

²⁵ M. Zalisko, [w:] J. Gołaczyński (red.), *Jurysdykcja, uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach małżeńskich I w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę. Komentarz do rozporządzenia rady UE 2019/1111*, Warszawa 2022, s. 195 i n.

²⁶ Odwołano się przy tej okazji do konieczności stosowania art. 24 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. 1991, Nr 120, poz. 536). Zob. J. Bodio, *Status dziecka jako uczestnika postępowania nieprocesowego*, Warszawa 2019, *passim*.

członkowskich. Jeżeli przed wysiedleniem dziecko miało zwykły pobyt w państwie trzecim, zastosowanie powinna mieć przewidziana w Konwencji haskiej z 1996 r. zasada jurysdykcyjna odnosząca się do dzieci, które są uchodźcami, i dzieci, które zostały wysiedlone za granicę.

Procedury związane z powrotem uprowadzonego dziecka

W przypadku bezprawnego uprowadzenia lub zatrzymania dziecka powinno się niezwłocznie zarządzić jego powrót; w tym celu nadal powinna mieć zastosowanie Konwencja haska z 1980 r., którą uzupełnia rozporządzenie, w szczególności rozdział III. Dążąc do tego, aby postępowania w sprawie powrotu dziecka prowadzone na podstawie Konwencji haskiej z 1980 r. mogły zakończyć się w jak najkrótszym terminie, państwa członkowskie powinny, zgodnie ze strukturą sądownictwa krajowego, rozważyć skoncentrowanie jurysdykcji do prowadzenia takich postępowań w jak najmniejszej liczbie sądów. Jurysdykcja w sprawach związanych z uprowadzeniem dziecka mogłaby zostać skoncentrowana w jednym sądzie dla całego kraju lub w ograniczonej liczbie sądów, poprzez wykorzystanie jako punktu wyjścia na przykład liczby sądów apelacyjnych i skoncentrowanie jurysdykcji do rozpoznawania spraw dotyczących uprowadzenia dziecka za granicę w jednym sądzie pierwszej instancji w każdym okręgu podlegającym właściwości sądu apelacyjnego.

W postępowaniach w sprawie powrotu dziecka prowadzonych na podstawie konwencji haskiej z 1980 r. sąd każdej instancji powinien wydać orzeczenie w terminie sześciu tygodni, chyba że nie jest to możliwe na skutek wyjątkowych okoliczności. Fakt zastosowania alternatywnych metod rozwiązywania sporów nie powinien sam w sobie być uznawany za wyjątkowe okoliczności, które umożliwiają przekroczenie tego terminu. Niemniej wyjątkowe okoliczności mogą zaistnieć podczas lub w wyniku stosowania takich metod. W przypadku sądu pierwszej instancji bieg tego terminu powinien rozpocząć się w chwili wszczęcia postępowania. W przypadku sądu wyższej instancji bieg terminu powinien rozpocząć się w chwili podjęcia wszystkich wymaganych czynności proceduralnych. W zależności od danego systemu prawnego czynności takie mogą obejmować doręczenie środków zaskarżenia stronie przeciwnej, albo w państwie członkowskim, w którym znajduje się siedziba sądu, albo w innym państwie członkowskim, przekazanie dokumentów i środków zaskarżenia

sądowi apelacyjnemu w państwach członkowskich, w których środek zaskarżenia należy wnieść do sądu, który wydał zaskarżone orzeczenie, lub wniesienie przez stronę wniosku o przeprowadzenie rozprawy, jeżeli wniosek taki jest wymagany na podstawie prawa krajowego. Państwa członkowskie powinny również rozważyć ograniczenie do jednego środka liczby przysługujących środków zaskarżenia od orzeczenia zarządzającego powrót dziecka lub odmawiającego zarządzenia powrotu dziecka na podstawie Konwencji haskiej z 1980 r.

We wszystkich sprawach dotyczących dzieci, a w szczególności w sprawach dotyczących uprowadzenia dziecka za granicę, sądy powinny brać pod uwagę możliwość osiągnięcia rozstrzygnięcia sprawy w drodze mediacji i przy użyciu innych stosownych środków, przy wykorzystaniu, w stosownych przypadkach, istniejących sieci i struktur wsparcia na potrzeby mediacji w transgranicznych sporach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej²⁷. Zaakcentowano, że w sprawach dotyczących uprowadzenia dziecka za granicę zachowana jest jego prawo do wyrażenia swoich poglądów które precyzuje treść art. 21 tegoż rozporządzenia. Wskazano w nim, że sądy państw członkowskich powinny zapewnić dziecku, które jest w stanie formułować swoje poglądy rzeczywistą i skuteczną możliwość ich wyrażenia w sposób bezpośredni lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniej jednostki. Sąd zapewniając dziecku, zgodnie z prawem krajowym i procedurą krajową, możliwość wyrażenia swoich poglądów winien nadać tym poglądom dziecka należyłą wagę,

²⁷ Zob. M. Białecki, *Wykorzystanie mediacji online w ramach postępowania prowadzonego w trybie konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę sporządzonej w Hadze dnia 25 października 1980 r.*, [w:] I. Gil (red.), „Postępowanie cywilne w dobie przemian”, Warszawa 2017, s. 347–361; tenże, *postępowanie mediacyjne w ramach konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę – zagadnienia praktyczne mediacji transgranicznej*, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan (red.), *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017, s. 999–1007; tenże, *Mediacja w sprawach o wydanie dziecka na podstawie konwencji haskiej z 25.10.1980 r. dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę – uwagi na tle obowiązujących przepisów i proponowanych zmian w zakresie wprowadzenia instytucji organizacji postępowania*, [w:] G. Jędrejek, S. Kotas, F. Manikowski (red.), *Postępowanie cywilne – wprowadzone i projektowane zmiany 2019*, Warszawa 2019, s. 426–439.

stosownie do jego wieku i dojrzałości²⁸. Działania te nie powinny jednak prowadzić do nadmiernego wydłużenia postępowań w sprawie powrotu dziecka na podstawie Konwencji haskiej z 1980 r.

Wiele uwagi poświęcono w rozporządzeniu 2019/1111 kwestii celów i zasad postępowania o wydanie dziecka. Zauważono, że sąd państwa członkowskiego, do którego dziecko zostało bezprawnie uprowadzone lub w którym jest bezprawnie zatrzymywane, powinien mieć w szczególności, należycie uzasadnionych przypadkach możliwość odmowy zarządzenia powrotu, jak przewidziano w konwencji haskiej z 1980 r. Zanim sąd odmówi zarządzenia powrotu dziecka, powinien rozważyć czy zastosowano lub można zastosować odpowiednie środki zabezpieczające w celu ochrony dziecka przed poważnym ryzykiem, o którym mowa w art. 13 lit. b) Konwencji haskiej z 1980 r. W sytuacji, gdy sąd rozważa odmowę zarządzenia powrotu dziecka wyłącznie na podstawie art. 13 akapit pierwszy lit. b) konwencji haskiej z 1980 r., nie powinien odmówić zarządzenia powrotu dziecka, jeśli strona występująca o powrót dziecka przekona sąd – lub sąd upewni się w inny sposób – że zastosowano odpowiednie środki w celu zapewnienia dziecku ochrony po jego powrocie. Takie środki mogłyby na przykład obejmować: wydane w tym państwie członkowskim zarządzenie sądu zakazujące powodowi lub wnioskodawcy zbliżania się do dziecka; zarządzone w tym państwie członkowskim środki tymczasowe, w tym środek zabezpieczający, umożliwiający przebywanie dziecka z tym z rodziców, który je uprowadził i który rzeczywiście sprawuje pieczę nad dzieckiem, do momentu wydania w tym państwie członkowskim orzeczenia, które co do istoty dotyczy pieczy nad dzieckiem, po jego

²⁸ Wielokrotnie w różnych miejscach, jednak w odniesieniu nie tylko do kwestii dzieci uprowadzonych, a przede wszystkim w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej, zwracano uwagę na potrzebę wysłuchania dziecka. Zob. E. Cała-Wacinkiewicz, A. Szwed, *Prawa dzieci do wyrażania własnych poglądów a prawa rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem – uwarunkowania prawnomiędzynarodowe*, „Studia Prawnicze KUL”, 2022, nr 1, s. 111–124; K.M. Gardziel, *Prawo dziecka do wyrażania własnych poglądów*, „Przegląd Sądowy” 2022, nr 7–8, s. 110. W motywie 39 akapit drugi rozporządzenia 2019/1111 wskazano, że wprawdzie orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE, ani art. 24 Karty Praw Podstawowych UE, ani wcześniejsze rozporządzenia (WE) 2201/2003 nie przewidują obowiązku zapoznania się przez sądy państwa członkowskiego z poglądami dziecka formie wysłuchania, to jednak sądy te mają pewien zakres swobody decyzyjnej. Dlatego też zauważono, że sąd państwa członkowskiego pochodzenia dziecka powinien w jak najszerszym zakresie, zawsze biorąc pod uwagę dobro dziecka, korzystać z możliwości wysłuchania dziecka. Zob. w tym przedmiocie J. Gołaczyński, [w:] J. Gołaczyński (red.), *Jurysdykcja, uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę. Komentarz do Rozporządzenia Rady UE 2019/1111*, Warszawa 2022, s. 116–117.

powrocie lub wskazanie dostępnych placówek medycznych, z których będzie mogło korzystać dziecko wymagające leczenia²⁹.

W sytuacji zarządzania powrotu dziecka, sąd powinien, jak wskazano w motywach, rozważyć możliwość zarządzenia środków tymczasowych, w tym środków zabezpieczających zgodnie z niniejszym rozporządzeniem, które uzna za niezbędne w celu zapewnienia dziecku ochrony przed poważnym ryzykiem wyrządzenia mu szkody fizycznej lub psychicznej w związku z jego powrotem, które to ryzyko byłoby w przeciwnym razie podstawą do odmowy zarządzenia powrotu. Orzeczenie zarządzające powrót dziecka mogłoby być uznawane za tymczasowo wykonalne, niezależnie od wniesionych środków zaskarżenia, jeżeli ze względu na dobro dziecka wymagany jest jego powrót przed wydaniem orzeczenia w sprawie środków zaskarżenia. Przepisy prawa krajowego mogą wskazywać, który sąd może stwierdzić tymczasową wykonalność orzeczenia. W przypadku gdy sąd państwa członkowskiego, do którego dziecko zostało bezprawnie uprowadzone lub w którym jest bezprawnie zatrzymywane, podejmie decyzję o odmowie zarządzenia powrotu dziecka na podstawie Konwencji haskiej z 1980 r., w swoim orzeczeniu powinien wyraźnie wskazać odpowiednie artykuły Konwencji haskiej z 1980 r. stanowiące podstawę odmowy³⁰.

Zauważono w motywach, że sąd odmawiający zarządzenia powrotu dziecka wyłącznie na podstawie art. 13 lit. b) lub art. 13 akapit drugi Konwencji haskiej z 1980 r., lub obu tych postanowień powinien z urzędu wydać zaświadczenie, korzystając ze stosownego formularza zamieszczonego w niniejszym rozporządzeniu. Zaświadczenie to ma służyć informowaniu stron o tym, że w terminie trzech miesięcy od powiadomienia o orzeczeniu odmawiającym zarządzenia powrotu dziecka mają możliwość

²⁹ Dążąc do ustalenia ze stosowania właściwych środków, sąd powinien zwrócić się także o pomoc do organów centralnych lub sędziów należących do sieci sądowych takich jak Europejska Sieć Sądowa w sprawach cywilnych i handlowych, ustanowionych decyzją Rady 2001/470/WE z dnia 28 maja 2001 r., ustanawiająca Europejską Sieć Sądową w sprawach cywilnych i handlowych, Dz. U. UE. L. z 2001 r. Nr 174, str. 25 z późn. zm.

³⁰ W motywach wskazano, że bez względu na to, czy takie orzeczenie o odmowie zarządzenia powrotu jest prawomocne czy też można od niego jeszcze wnieść środek zaskarżenia, może jednak zostać zastąpione kolejnym orzeczeniem, wydanym w ramach postępowania w sprawie pieczy nad dzieckiem przez sąd państwa członkowskiego, w którym dziecko miało zwykły pobyt przed bezprawnym uprowadzeniem lub zatrzymaniem. Podczas tego postępowania należy dokładnie zbadać wszystkie okoliczności, między innymi, ale niewyłącznie, zachowanie rodziców, biorąc pod uwagę dobro dziecka i uwzględniając. Jeżeli wydane następnie orzeczenie, które co do istoty dotyczy pieczy nad dzieckiem, przewiduje powrót dziecka, powrót powinien nastąpić bez konieczności przeprowadzenia specjalnego postępowania w sprawie uznania i wykonania tego orzeczenia w innych państwach członkowskich.

wniesienia pozwów lub wniosków, które co do istoty dotyczą pieczy nad dzieckiem, do sądu państwa członkowskiego, w którym dziecko miało zwykły pobyt bezpośrednio przed bezprawnym uprowadzeniem lub zatrzymaniem, lub jeżeli sąd ten wszczął już postępowanie – możliwość przekazania sądowi odnośnych dokumentów dotyczących postępowania w sprawie powrotu dziecka³¹.

W rozporządzeniu 2019/1111 wskazano, że „bezprawne uprowadzenie lub zatrzymanie oznacza uprowadzenie lub zatrzymanie dziecka w przypadku gdy: takie uprowadzenie lub zatrzymanie narusza pieczę nad dzieckiem, uzyskaną na mocy orzeczenia, z mocy prawa lub poprzez porozumienie wiążące prawnie w świetle prawa państwa członkowskiego, w którym dziecko bezpośrednio przed uprowadzeniem lub zatrzymaniem miało zwykły pobyt; oraz w czasie uprowadzenia lub zatrzymania dziecka piecza nad dzieckiem była, wspólnie lub samodzielnie, faktycznie wykonywana lub byłaby wykonywana, gdyby uprowadzenie lub zatrzymanie nie nastąpiło”.

Akcentując, iż postępowanie w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę powinno być szybkie, sąd pierwszej instancji winien wydać orzeczenie nie później niż w terminie sześciu tygodni od wzięcia przednim postępowania, chyba że nie jest to możliwe skutek wyjątkowych okoliczności (art. 24 ust. 1 i 2). Zauważyć należy, że sąd drugiej instancji winien wydać orzeczenie również nie później, niż w terminie sześciu tygodni, licząc od momentu, w którym podjęto wszystkie wymagane czynności proceduralne (art. 24 ust. 3). Bardzo silny nacisk położono na przeprowadzenie mediacji i zastosowanie innych alternatywnych metod rozwiązywania sporu, chyba że byłoby to sprzeczne z dobrem dziecka, niestosowne w określonej sprawie bądź nadmiernie opóźniłoby postępowanie.

W rozporządzeniu ściśle określono procedurę dotyczącą postępowania w sprawie powrotu dziecka, wskazując, że nie można odmówić zarządzenia powrotu dziecka, jeżeli osobie, która wystąpiła o taki powrót

³¹ Wyjaśniono w motywach, że jeżeli postępowanie, które co do istoty dotyczy pieczy nad dzieckiem, zawisło już w państwie członkowskim, w którym dziecko miało zwykły pobyt bezpośrednio przed bezprawnym uprowadzeniem lub zatrzymaniem, w chwili gdy sąd, do którego wniesiono pozew lub wniosek o powrót na podstawie Konwencji haskiej z 1980 r., odmawia zarządzenia powrotu dziecka wyłącznie na podstawie art. 13 lit. b) lub art. 13 akapit drugi Konwencji haskiej z 1980 r., lub obu tych postanowień, sąd, który odmówił zarządzenia powrotu dziecka, powinien, o ile wie o takich postępowaniach w sprawie pieczy nad dzieckiem, przekazać w terminie jednego miesiąca od daty swojego orzeczenia sądowi, przed którym wszczęto postępowanie co do istoty dotyczące pieczy nad dzieckiem, odpis orzeczenia, odpowiednie zaświadczenie oraz, w stosownych przypadkach, zapis, streszczenie lub protokół rozprawy, jak również wszelkie inne dokumenty, które uzna za istotne.

nie zapewniono możliwości bycia wysłuchaną. Podkreślono, że na każdym etapie postępowania należy, biorąc pod uwagę dobro dziecka, zapewnić jego kontakt z osobą, która wystąpiła o powrót. Wywieziono, że nie można odmówić zarządzenia powrotu dziecka w przypadku, gdy strona występująca o to przekona sąd, przedstawiając wystarczające dowody, że podjęte zostaną odpowiednie środki w celu zapewnienia ochrony dziecka po jego powrocie. W tym celu sąd może wymieniać informacje, w sposób bezpośredni lub przy pomocy organów centralnych, z właściwymi organami państwa członkowskiego, w którym dziecko miało zwykły pobyt bezpośrednio przed bezprawnym uprowadzeniem lub zatrzymaniem. Zarządzając powrót dziecka, sąd w stosownych przypadkach może stosować środki tymczasowe, w tym także zabezpieczające, o których mowa w treści art. 15 rozporządzenia. Środków tych jednak w treści rozporządzenia nie określono ściśle. W treści art. 28 rozporządzenia odniesiono się do wykonywania orzeczeń zarządzających powrót dziecka³².

Współpraca organów centralnych i sądów w postępowaniach o uprowadzenie dziecka

Istotną rolę w postępowaniu o uprowadzenie dziecka odgrywają organy centralne, które w świetle art. 6 Konwencji haskiej z 1980 r. powinny być wyznaczone przez każde z państw członkowskich UE w celu realizacji

³² W treści art. 28 podkreślano, że jeżeli orzeczenie organu właściwego do wykonywania, do którego skierowano wniosek o wykonanie orzeczenia, zarządzającego powrót dziecka do innego państwa członkowskiego, nie zostało wykonane w terminie sześciu tygodni od daty wszczęcia postępowania w sprawie wykonania orzeczenia, strona występująca o takie wykonanie lub organ centralny państwa członkowskiego, mają prawo wystąpić z wnioskiem o to, by organ właściwy zakresie wykonania przedstawił uzasadnienie opóźnienia. Żądania takiego trudno uznać za radykalny rozwiązanie przyspieszające postępowanie. Warto zauważyć, że w świetle decyzji ETPC z 3 września 2009 r., skarga nr 4993/15, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196432>, dostęp 22.08.2024, przepis art. 28 rozporządzenia 2019/1111, ma za zadanie zdyscyplinowanie organu właściwego zakresie wykonania. Wskazany w tym przepisie termin sześciu tygodni ma charakter nieobowiązkowy w sytuacji, gdy postępowanie w sprawie powrotu dziecka trwa dłużej niż zalecane sześć tygodni, do sądu krajowego należy ocena czy postępowanie jest prowadzone w najszybszy możliwy sposób. Chodzi przy tym o to, aby proces decyzyjny nie został naznaczony długimi okresami bezczynności. W przywołanej sprawie ETPC doszedł do przekonania, że jakkolwiek w sprawie tej przekroczono wskazany termin sześciu tygodni, to jednak konkretne okoliczności tej sprawy wymagały od sądu starannego i ostrożnego działania, zasięgnięcia opinii biegłych, co wynikało z okoliczności podniesionych przez strony. W tej sytuacji Trybunał uznał, że państwo nie uchybiła swoim obowiązkom wynikające z art. 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz nie naruszyło art. 28 rozporządzenia 2019/1111.

obowiązków wynikających dla takiego państwa z tej Konwencji³³. W myśl art. 7 Konwencji haskiej z 1980 r., wspomniane organy centralne powinny m.in. ze sobą współdziałać i popierać współpracę w celu zapewnienia niezwłocznego powrotu dzieci oraz realizacji innych celów Konwencji haskiej z 1980 r. W myśl art. 28 rozporządzenia 2019/1111, jeżeli orzeczenie z zarządzające powrót dziecka nie zostało wykonane w terminie sześciu tygodni od orzeczenia zarządzającego powrót dziecka, strona występująca wykonanie takiego od orzeczenia lub organ centralny państwa członkowskiego mają prawo wystąpić z wnioskiem o to, aby organy właściwe w zakresie wykonania orzeczenia przedstawić uzasadnienie opóźnienia. Powtarzając regulację Konwencji haskiej z 1980 r. w treści art. 76 rozporządzenia 2019/1111, wskazano, że „każde państwo członkowskie wyznacza jeden lub większą liczbę organów centralnych, które pomagają w stosowaniu niniejszego rozporządzenia w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, oraz określa właściwość miejscową i rzeczową każdego z nich. Jeżeli państwo członkowskie wyznaczyło więcej niż jeden organ centralny, należy z zasady kontaktować się bezpośrednio z odpowiednim właściwym organem centralnym. Jeżeli skontaktowano się z organem centralnym, który nie ma jurysdykcji, przekazuje on otrzymaną informację do organu centralnego mającego jurysdykcję i odpowiednio powiadamia o tym nadawcę”.

Ustawa z dnia 26 stycznia 2018 r. o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych była owocem długiego procesu legislacyjnego. Z jej projektu pierwotnego projektu³⁴ wynika, że zasadniczym celem tej ustawy było określenie zasad i trybu postępowania polskiego organu centralnego, polskich sądów oraz innych polskich organów w sprawach objętych czterema aktami prawa międzynarodowego i wspólnotowego, a mianowicie: Europejską konwencją o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń dotyczących pieczy nad dzieckiem oraz o przywracaniu pieczy nad dzieckiem, sporządzoną w Luksemburgu dnia 20 maja 1980 r.³⁵, Konwencją haską z 1980 r., Konwencją haską z 1996 r. i rozporządzeniem Rady (WE) nr 2201/2003. W uzasadnieniu projektu

³³ W przypadku państwa federalnego, w którym obowiązuje kilka systemów prawnych, lub państwa posiadającego autonomiczne organizmy terytorialne, możliwe jest wyznaczenie więcej niż jednego organu centralnego. M. Zaliszko, [w:] J. Gołaczyński (red.), *Jurysdykcja, uznawanie i wykonywanie...*, s. 219 i n.

³⁴ Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 1827.

³⁵ Dz. U. 1996 r. poz. 134 i 135; Dz. U. 1997 r. poz. 196.

wskazano, że wymienione konwencje, jako umowy międzynarodowe, stanowią część krajowego porządku prawnego i są bezpośrednio stosowane, co wynika z art. 91 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W dalszej części uzasadnienia wskazano, zakresy przedmiotowe wspomnianych normatywnych, zatrzymując się nieco bardziej szczegółowo nad treścią Konwencji haskiej z 1980 r. i rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003. Stwierdzono, że wspomniane akty prawa międzynarodowego określają zadania organów centralnych, które mogą być stosowane w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej oraz sprawach odnoszących się do powrotu dziecka uprowadzonego. W tych kwestiach niezbędna jest współpraca różnych organów zainteresowanych państw, które bez doprecyzowania rozmaitych kwestii jest dalece utrudniona. W Polsce, w przeciwieństwie do wielu państw europejskich pozaeuropejskich, nie wprowadzono ustawy, której przedmiotem byłaby całościowa regulacja zasad i trybu postępowania polskiego organu centralnego³⁶. W wielu sytuacjach polski organ centralny działa w oparciu o stosowane w drodze analogii prawo polskie, które powstawało w oderwaniu od omawianych aktów, niejednokrotnie wiele lat przed ich powstaniem, kolejne nowelizacje nie regulowały zaś tej problematyki. Posługiwanie się jedynie wykładnią obowiązującego prawa bywa niezadowolające. Taki stan rzeczy może rodzić wątpliwości co do zasadności określonych działań podejmowanych przez polski organ centralny na gruncie tych aktów prawa i nie sprzyja nadawaniu sprawom szybkiego biegu, pomimo ich wyjątkowego charakteru, gdyż dotyczą dzieci.

Podkreślono w treści uzasadnienia projektu, że zmierza on do unormowania kwestii, które nie są uregulowane przez przepisy wymienionych aktów prawa albo nie są uregulowane dostatecznie szczegółowo. Proponowane przepisy mają także na celu usprawnienie pracy polskiego organu

³⁶ Wypada zauważyć, że w pojęciem organów centralnych posługiwała się Konwencja haska z 1980 r. i np. w art. 6, 7, 11, 24, 26, 27 i 30, która była w Polsce stosowana, mimo że formalnie rzecz ujmując nie został wyznaczony w żadnym akcie normatywnym taki organ centralny. Komentując postanowienia konwencji, posługiwano się zazwyczaj użytym w niej terminem organ centralny, nie wyjaśniając bliżej jego znaczenia. Zob. K. Rubiszewska, *Urowadzenia rodzicielskie w świetle Konwencji haskiej*, „Temidium. Prawo i Praktyka” 2017, nr 1(88), s. 43–48. W orzecznictwie wskazywano, że zakres działań podejmowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości Wydział ds. Międzynarodowego Dochodzenia Alimentów oraz Transgranicznych Postępowań Dotyczących Odpowiedzialności Rodzicielskiej, wskazuje, że działa on jako organ centralny wyznaczony na podstawie art. 6 Konwencji. Zob. postanowienie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 14 marca 2018 r., sygn. akt IV SAB/Wa 495/17, LEX nr 2473464. W treści tego orzeczenia wywieziono przy tym, że na działania Ministerstwa Sprawiedliwości, wykonującego zadania jako organ centralny na podstawie Konwencji haskiej z 1980 r. nie przysługuje środek zaskarżenia. Por. także postanowienie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 25 czerwca 2015 r., sygn. akt IV SAB/Wa 310/15, LEX nr 1763807.

centralnego. W pewnym zakresie projekt obejmuje także sposób postępowania przed polskim organem centralnym. Wprowadzenie nowych rozwiązań wymaga także nowelizacji obowiązujących już ustaw, w tym kodeksu postępowania cywilnego. W tekście projektu przesądzone, że polskim organem centralnym wyznaczonym na potrzeby wymienionych w art. 1 konwencji i rozporządzenia będzie Minister Sprawiedliwości. Dotychczas kwestia ta nie była uregulowana ustawą. W dokumentach notyfikacyjnych skierowanych do Rady Europy oraz Haskiej Konwencji Międzynarodowego Prawa Prywatnego wskazywano, że rolę polskiego organu centralnego wyznaczonego na potrzeby wymienionych aktów prawa pełnić będzie Ministerstwo Sprawiedliwości.

Zwrócono w projekcie uwagę, że rozporządzenia nr 2201/2003 i konwencji haskiej z 1996 r. regułą jest, że wniosek pochodzący z zagranicy jest kierowany do organu centralnego państwa wezwanego za pośrednictwem organu centralnego państwa wzywającego. Analogicznych działań nie przewidują natomiast europejska konwencja luksemburska i konwencja haska z 1980 r. Tym samym dopuszcza się pominięcie organu centralnego i bezpośrednie złożenie wniosku w oparciu o przepisy tych aktów. Należy przyjąć, że włączenie zagranicznego organu centralnego do każdego postępowania objętego omawianymi aktami prawa i prowadzonego z udziałem Ministra Sprawiedliwości, wpłynie na jego prawidłowy przebieg i przyczyni się do przyspieszenia jego zakończenia. Ustawa została uchwalona 26 lutego 2018 r., a weszła w życie 27 sierpnia 2018 r.³⁷. W chwili uchwalania wskazując w art. 1 akty prawa międzynarodowego, do których odnoszą się zasady i tryb postępowania polskiego sądu organu centralnego polskich sądów oraz innych organów w sprawach rodzinnych, na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych, a także postępowania przed polskim organem centralnym, odnoszono się jeszcze do rozporządzenia Rady (WE) 2201/2003. Nowelizacja ustawy nastąpiła na mocy art. 4, ustawy z dnia 26 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³⁸, w związku z wejściem w życie rozporządzenia Rady (UE) 2019/1111.

W treści prezentowanej ustawy wskazano, że Polskim organem centralnym wykonujących zadania przewidziane w konwencjach oraz

³⁷ Dz. U. 2018, poz. 416.

³⁸ Dz. U. 2023, poz. 403. Zmiany dotyczyły treści art. 1 pkt 4, gdzie wprowadzono miejsce dotychczasowego rozporządzenia Rady (UE) 2019/1111 oraz art. 11 ust. 19 pkt 3 i 4 oraz art. 20, art. 26 – do którego dodano ustęp 2, dotyczący wymiany informacji.

w rozporządzeniu 2019/1111 jest minister sprawiedliwości, który powinien działać niezwłocznie (art. 3 ust. 1 i 2). Wywiedziono, że w postępowaniu przed Ministrem Sprawiedliwości wnioskodawcą mogą reprezentować pełnomocnicy. W roli tej, jak wskazano, wystąpić może adwokat lub radca prawny, a także małżonek wnioskodawcy, rodzeństwo, zstępni lub wstępni wnioskodawcy oraz osoby pozostające z wnioskodawcą w stosunku przysposobienia, pod warunkiem przedłożenia Ministrowi Sprawiedliwości pełnomocnictwa lub jego urzędowo poświadczonego odpisu (art. 4).

W ustawie uregulowano zasady przyjmowania wniosków przez Ministra Sprawiedliwości, kwestię wezwania do uzupełnienia wniosku oraz postępowanie w odniesieniu do wniosków, którym nie nadaje się w biegu, gdyż zostały złożone przez podmiot nie będący zagranicznym organem centralnym lub wnioskodawcą (art. 7). Podkreślono, że w przypadku, o którym mowa w treści art. 27 Konwencji haskiej z 1980 r., kiedy warunki określone przez tę Konwencję nie zostały spełnione lub wniosek nie jest wystarczająco umotywowany, organ centralny którym jest minister sprawiedliwości, w drodze decyzji odmawia przyjęcia wniosku (art. 8).

Treścią ustawy objęto także kwestie dotyczące tłumaczeń (art. 10–12), a także zawiadomienia osób wskazanych we wniosku o treści tego wniosku (art. 13), problematykę przekazanie wniosku do właściwego sądu lub zagranicznego organu centralnego (art. 14), zagadnienie informacji, pytań, języka korespondencji (art. 16–18). W dalszej części zajęto się sprawą ustalenia miejsca pobytu dziecka (art. 19), sprecyzowano także kwestie czynności sądu w wykonaniu wniosku (art. 21).

Konwencja Haska w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Postępowanie w sprawie wydania uprowadzonego dziecka toczy się, oczywiście, w obszarze UE przed sądami krajowymi. Strony niezadowolone z treści orzeczenia kierują nader często skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, zarzucając zwykle naruszenie art. 8 EKPC. Orzecznictwo ETPC jest dość bogate i obszerne. Nie sposób omawiać w całości jego treści, wypada jednak zwrócić uwagę na najważniejsze zdaniem piszącego te słowa kierunki judykatów.

Uprowadzenie dziecka za granicę był wielokrotnie przedmiotem rozstrzygnięć ETPC w aspekcie art. 8 EKPC. Trybunał niejednokrotnie stawał przed potrzebą ustalenia czym jest uprowadzenie dziecka za granicę. Kwestia ta wydaje się szczególnie istotna w aspekcie coraz bardziej jednoczącej się Europy. Problem zaistniał na tle sprawy wniesionej przez obywatelkę Szwajcarii, która wyszła za mąż za Francuza i zamieszkała z nim we francuskiej miejscowości znajdującej się tuż przy granicy ze Szwajcarią. Po rozwodzie wraz z dziećmi, które miały mieszkać z matką przeniósła się do Szwajcarii do miejscowości oddalonej o 7 km od dotychczasowego miejsca pobytu we Francji. Szwajcarskie sądy krajowe rozpoznając sprawę uznały, że nie uprowadziła ona dzieci za granicę w rozumieniu Konwencji haskiej z 1980 r., ale uznały, że powinna jednak wrócić z dziećmi do Francji. Skarżąca zarzuciła, że doszło wobec niej do naruszenia prawa poszanowania życia rodzinnego chronionego przez art. 8 EKPC. Trybunał nie przychylił się do tej argumentacji, nie stwierdził naruszenia EKPC, wskazując, że do zaistniałej sytuacji nie ma zastosowania Konwencja Haska z 1980 r., jednak jednostronne rozstrzygnięcie o losach dzieci przez matkę było bezprawne. Uznał przy tym, że przeniesienie dzieci przez skarżącą do Szwajcarii stanowiło bezprawne uprowadzenie, ale nie w rozumieniu Konwencji Haski z 1980 r. Tym samym zabranie dziecka przez jednego z rodziców do miejscowości formalnie położonej w innym państwie, lecz w pobliżu pierwotnego miejsca zamieszkania nie jest uprowadzenie dziecka za granicę³⁹.

Podstawowym problemem dla ETPC stała się kwestia stosunku EKPC do Konwencji haskiej z 1980 r. rozpoznając sprawę Neulinger i Shuruk przeciwko Szwajcarii⁴⁰, ETPC stwierdził, że nie jest rolą Trybunału zastąpienie właściwych organów władzy krajowej przy regulowaniu opieki oraz kwestii dostępu do dzieci, lecz raczej kontrola w świetle Konwencji decyzji, które władze te podjęły przy wykonywaniu swych uprawnień dyskrecyjnych. Czyniąc to, Trybunał musi rozstrzygnąć, czy powody podawane w celu uzasadnienia środków w rzeczywistości przyjętych w odniesieniu do korzystania przez skarżącego z jego prawa do poszanowania życia rodzinnego są istotne i wystarczające w świetle

³⁹ Wyrok ETPC z dnia 22 lipca 2014 r., skarga nr 3592/08, Rouiller przeciwko Szwajcarii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145714>, dostęp 22.08.2024. Por. także K. Warecka, *Strasburg: przekroczenie granicy to nie zawsze „uprowadzenie dziecka za granicę”*. Rouiller przeciwko Szwajcarii – wyrok ETPC z dnia 22 lipca 2014 r., skarga nr 3592/08, LEX/el. 2014.

⁴⁰ Wyrok ETPC z 8 stycznia 2009 r., skarga nr 41615/07, Neulinger i Shuruk przeciwko Szwajcarii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-11194>, dostęp 22.08.2024.

art. 8 EKPC. W rozstrzyganiu tej kwestii istotne jest to, że art. 8 EKPC obejmuje prawo rodziców na srodtku umożliwiającym im połączenie się ze swoimi dziećmi oraz spoczywający na organach władzy krajowej obowiązek w postaci przyjmowania takich środków. Pamiętać przy tym należy, że podstawowym przedmiotem art. 8 EKPC jest ochrona jednostki przed arbitralną ingerencją ze strony organów władzy publicznej oraz skuteczne poszanowanie życia rodzinnego. Przepis ten obejmuje prawo rodziców do środków, które umożliwiają połączenie się ze swoimi dziećmi oraz spoczywający na organach władzy krajowej obowiązek w postaci przyjmowania takich środków. Ten ostatni obowiązek nie jest jednak bezwzględny – charakter i zakres tych środków zależy od okoliczności danej sprawy i uwarunkowany jest współpracą wszystkich zainteresowanych. EKPC nie może być interpretowana w próżni, lecz przy braniu pod uwagę odpowiednich norm prawa międzynarodowego.

Pozytywne obowiązki, które art. 8 EKPC nakłada na państwa w odniesieniu do ponownego połączenia rodziców z ich dziećmi, muszą zatem być interpretowane w świetle Konwencji o prawach dziecka z 20 listopada 1989 r. oraz Konwencji haskiej z 1980 r. EKPC ma na celu gwarantowanie nie praw, które są teoretyczne lub iluzoryczne, lecz praw, które są praktyczne i skuteczne. Od chwili przyjęcia Konwencji o prawach dziecka z 20 listopada 1989 r. „najlepsze interesy dziecka” mają charakter nadrzędny w kwestiach ochrony dziecka, w celu zapewnienia rozwoju dziecka w jego rodzinnym środowisku, jako że – cytując preambułę do tej Konwencji – rodzina stanowi „podstawową komórkę społeczeństwa oraz naturalne środowisko rozwoju i dobra dziecka”. Te nadrzędne względy obejmują wiele aspektów. Podkreślano przy tym, że ETPC w pełni skóra zgadza się z filozofią stojącą za powołaniem do życia Konwencji haskiej z 1980 r. Wywiedziono dalej, że zainspirowane potrzebą ochrony dzieci, uważanych za pierwsze ofiary traumy powodowanej ich uprowadzeniem lub zatrzymaniem, instrumenty te mają na celu zapobieganie rozprzestrzenianiu się międzynarodowych uprowadzeń dzieci. Przesłankami tymi musi także kierować się ETPC w swej wykładni tych instrumentów międzynarodowych. Podkreślono, że zwrot dziecka nie następuje automatycznie z chwilą powołania się na Konwencję haską z 1980 r., na co wskazuje uznanie przez ten instrument szeregu wyjątków od obowiązku zwrotu dziecka, opartych na względach dotyczących samej osoby dziecka i jego środowiska, pokazujących tym samym, iż do sądu rozstrzygającego sprawę należy przyjęcie konkretnego rozwiązania.

Mając to na względzie, w przypadku nazbyt szybkiego zaakceptowania argumentów rodzica, który uprowadził dziecko, podstawowy cel EKPC i Konwencji haskiej z 1980 r. straciłby znaczenie. Wskazane wyjątki muszą zatem być interpretowane wąsko. ETPC wskazał, że szkoda o jakiej mowa w art. 13 lit. b Konwencji haskiej z 1980 r. nie może wynikać jedynie z separacji z rodzicem, który był odpowiedzialny za bezprawne uprowadzenia lub zatrzymanie dziecka. Pojęcie poważne ryzyko nie może być więc interpretowane w świetle art. 8 Konwencji haskiej z 1980 r. jako obejmujące wszelkie niedogodności związane z doświadczeniem powrotu. Wyjątek przewidziany w art. 13 lit. b Konwencji haskiej z 1980 r. dotyczy jedynie sytuacji, które wykraczają poza to co dziecko rozsądnie mogłaby znieść.

ETPC wskazał, że przepisy Konwencji haskiej z 1980 r., dotyczące powrotu dziecka nie mogą być stosowane w sposób automatyczny lub mechaniczny. W judykacie tym wskazano, że nadrzędny interes dziecka może przemawiać w niektórych przypadkach za tym, aby nie zostało ono rozdzielone z rodzicem, z którym mieszka, lub nie powróciło do rodzica, który tego żąda. Formułę tę ETPC będzie wielokrotnie jeszcze powtarzał w uzasadnieniach swoich wyroków. Punktem wyjścia do dalszych rozważań stała się kwestia najlepszego interesu dziecka. ETPC wywiódł, że na ten interes składają się dwa człony. Z jednej strony chodzi o utrzymanie więzi rodzinnych dziecka, które mogą być zerwane jedynie w wyjątkowych okolicznościach. Z drugiej strony w interesie dziecka jest zapewnienie mu rozwoju w zdrowym środowisku, a rodzic nie może być uprawniony do wprowadzenia takich środków, które szkodzić będą zdrowiu i rozwojowi dziecka. Taka filozofia została zdaniem Trybunału wpisana zarówno EKPC, jak i w Konwencję haską z 1980 r. Podkreślono, że najlepsze interesy dziecka zależą od szeregu indywidualnych okoliczności, w szczególności od wieku i stopnia dojrzałości, i z tego powodu muszą być oceniane w każdej indywidualnej sprawie. Organy krajowe w ocenie tej cieszą się pewnym marginesem uznania, który jednak podlega europejskiemu nadzorowi, dokonywanemu przez ETPC, kontrolującemu decyzje tych organów. ETPC musi także zapewnić, aby postępowanie decyzyjne sądów krajowych było rzetelne i pozwalało osobom zainteresowanym na pełne przedstawienie swojej sprawy⁴¹.

⁴¹ Wyrok ETPC z dnia 1 lutego 2011 r., skarga nr 23205/08, Karoussiotis przeciwko Portugalii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103216>, dostęp 22.08.2024. Zob. także wyrok ETPC z dnia 16 października 2006 r., skarga nr 32817/02, Wildgruber przeciwko Niemcom, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77685>, dostęp 22.08.2024.

Rozpoznając sprawę X. przeciwko Łotwie⁴², Wielka Izba ETPC nie wykluczyła pierwszeństwa EKPC przed Konwencją haską z 1980 r., o czym zdaje się świadczyć § 94 uzasadnienia, w którym stwierdzono, że harmonijne odczytanie obu instrumentów jest możliwe z zastrzeżeniem możliwości wykonywania przez Trybunał swojej funkcji, którą jest interpretowanie i stosowanie EKPC w taki sposób, aby jej gwarancje pozostawały praktyczne i skuteczne⁴³. Prowadziło to do wniosku, że bezwzględny powrót dziecka na mocy konwencji Haski z 1980 r. nie może być zarządzany automatycznie lub mechanicznie jak to pierwotnie wskazywało orzecznictwo ETPC. Podkreślano przy tym, że konflikt między art. 8 EKPC a Konwencją haską z 1980 r. jest pozorny⁴⁴.

Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące uprowadzenia dziecka

ETPC wielokrotnie stwierdzał, że wyjątki od nakazania powrotu na podstawie Konwencji haskiej z 1980 r. muszą być interpretowane

⁴² Wyrok Wielkiej Izby ETPC z dnia 26 listopada 2013 r., skarga nr 27853/09, X przeciwko Łotwie, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107888>, dostęp 22.08.2024.

⁴³ K. Gałka, *Europejska Konwencja Praw Człowieka a Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę. Glosa do wyroku ETPC z dnia 26 listopada 2013 r., 27853/09*, LEX/el. 2014.

⁴⁴ Stanowisko Wielkiej Izby ETPC wypracowane zostało na tle sprawy pomiędzy X., która pozostając w związku z partnerem T. urodziła córkę, aczkolwiek nie wpisano w akcie urodzenia żadnych danych ojca, ani nie przeprowadzono żadnych testów na ojcostwo. W 2008 r. X. wyjechała z dzieckiem na ławę, a T. wszczął postępowanie przed sądem australijskim w celu ustalenia jego praw rodzicielskich wobec dziewczynki, w toku którego oświadczył pod przysięgą, że jest jej ojcem. T. złożył wniosek o powrót tego dziecko do Australii przed właściwym sądem w Rydze, który stosując artykuł 1 i 4 Konwencji haskiej z 1980 r. orzekł o konieczności powrotu dziecka do Australii. Skarżąca nie zastosowała się do tego orzeczenia, jednak T. zabrał dziewczynkę, z którą wyjechał najpierw do Estonii, a następnie do Australii. Sąd australijski orzekł, że wyłączne prawa rodzicielskie ma T., zezwalając jednocześnie matce na kontakcie z córką jedynie w obecności pracownika opieki społecznej, zakazując porozumiewania się jej z dzieckiem w języku łotewskim i ograniczając jej kontakty do spotkań dwa razy w tygodniu. Matka dziecka wróciła do Australii. Wielka Izba, rozpoznając sprawę, stosunkiem głosu dziewięć do ośmiu orzekła, że Łotwa naruszyła swoje zobowiązania, wynikający z art. 8 EKPC, przy czym stwierdzono w uzasadnieniu, że nie należy do ETPC rozstrzygnięcie czy uprowadzenie dziecka było bezprawne w rozumieniu art. 3 Konwencji haskiej z 1980 r. Zaakcentowano przy tym subsydiarną rolę ETPC, nie wykluczając swojej kontroli w sprawach odnoszących się do uprowadzenia dziecka, wskazując, że ma ona miejsce w takim zakresie, w jakim „błędy sądów mogą naruszać prawa i wolności chronione EKPC”. Trybunał podkreślił, że jego zadaniem jest dążenie do zachowania sprawiedliwej równowagi między różnymi interesami, które ścierają się ze sobą w sprawach dotyczących uprowadzenia dziecka za granicę. Są nimi: interes dziecka, interesy każdego z rodziców i interes powszechnym (porządku publicznego), przy czym należy uwzględnić jako pierwszorzędny interes dziecka. Por. K. Gałka, *Europejska Konwencja Praw Człowieka a Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę. Glosa do wyroku ETPC z dnia 26 listopada 2013 r., 27853/09*, LEX/el. 2014. Por także. K. Warecka, *Strasburg: dobro dziecka ponad wszystko. X. przeciwko Łotwie – wyrok ETPC z dnia 26 listopada 2016 r., skarga 27853/09*, LEX/el. 2014.

wąsko. Tym samym szkoda, wskazana w art. 13 lit b. tejże Konwencji Nie może wynikać jedynie z separacji rodzicem, który był odpowiedzialny za bezprawne uprowadzenie lub zatrzymanie dziecka. Podkreślono, że skuteczne poszanowanie życia rodzinnego wymaga, by przyszłe relacje pomiędzy dzieckiem a rodzicem nie były określane wyłącznie przez upływ czasu, a gdy zmiana okoliczności faktycznych może wyjątkowo uzasadniać decyzję o braku powrotu, trzeba wykazać, że zmiana ta nie wynikała z działania lub zwłoki ze strony państwa⁴⁵. ETPC wskazywał, że nie jest jego zadaniem zastępowanie właściwych krajowych organów władzy przy rozstrzyganiu o miejscu stałego pobytu dzieci lub tego, czy zachodzi poważne ryzyko, że dzieci zostaną narażone na szkodę psychiczną w przypadku powrotu. Podkreślono przy tym, że sądy krajowe powinny stosować się do określonych w Konwencji haskiej z 1980 r. czasokresów postępowania⁴⁶. Na niedotrzymywanie terminów ETPC zwracam wielokrotnie uwagę w sprawach o uprowadzenia dziecka prowadzonych przeciwko Polsce, wskazując, że polskie organy nie wywiązują się ze swoich obowiązków, wynikających z Konwencji haskiej z 1980 r.⁴⁷. W sytuacjach, w których okoliczności sprawy wymagały od polskich sądów starannego działania, co te sądy czyniły prowadząc głęboką analizę sprawy, w celu ochrony najlepszych interesów dziecka, ETPC dochodził jednak do wniosku, że prowadzono Postępowanie w najszybszy możliwy sposób, a proces decyzyjny nie był naznaczony żadnymi długimi okresami beczynności, dochodząc do wniosku, że państwo nie uchybiło swoim pozytywnym obowiązkom, wynikającym z Konwencji haskiej z 1980 r.⁴⁸.

⁴⁵ Wyrok ETPC z dnia 21.02.2023 r., skarga nr 16205/21, G.K. przeciwko Cyprowi, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-223107>, dostęp 22.08.2024.

⁴⁶ Wyrok ETPC z dnia 17.03.2022 r., skarga nr 80606/17, Moga przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219026>, dostęp 22.08.2024. Wyrok ETPC z dnia 19 lipca 2016 r., skarga nr 2171/14, G.N. przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174149>, dostęp 22.08.2024; Wyrok ETPC z dnia 1 marca 2016 r., skarga nr 30813/14, K.J. przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174018>, dostęp 22.08.2024; Wyrok ETPC z dnia 2 listopada 2010 r., skarga nr 31515/04, Serghides przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-125069>, dostęp 22.08.2024.

⁴⁷ Wyrok ETPC z dnia 1.04.2021 r., skarga nr 16202/14, M.V. przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171808>, dostęp 22.08.2024. Co do meritum ETPC zauważył, iż wątpliwa jest kwestia, że uprowadzone dziecko miało stałe miejsce pobytu we Włoszech, gdyż przebywało w tym państwie jedynie 22 dni po urodzeniu, a z zeznań świadków wynika, że strony nigdy nie planowały osiedlić się w tym państwie. Powoduje to, że istota skargi wniesionej na podstawie Konwencji haskiej z 1980 r. wydaje się być bezzasadna. W kwestii niedotrzymywania terminów przez polskie sądy zob. Wyrok ETPC z dnia 18.01.2018 r., skarga nr 28481/12, Oller Kamińska przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-186495>, dostęp 22.08.2024. W uzasadnieniu orzeczenia stwierdzono, że w kontekście Konwencji haskiej z 1980 r. wszelka beczynność, trwająca dłużej niż sześć tygodni, może stać się przyczyną wniosku o uzasadnienie takiej zwłoki.

⁴⁸ Decyzja ETPC z dnia 3.09.2019 r., skarga nr 4993/15, B.S. przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196432>, dostęp 22.08.2024.

ETPC podkreślał, że w kontekście wniosków o nakazanie powrotu dziecka, które różni się od postępowania w przedmiocie sprawowania opieki nad dzieckiem, to przede wszystkim do krajowych organów władzy państwa wezwanego należy ustalenie najlepszych interesów dziecka oraz ocena sprawy w świetle wyjątku w przewidzianych przez Konwencję haską z 1980 r. Trybunał musi jednak ustalić, że postępowanie decyzyjne sądów krajowych było rzetelne i pozwalało osobą zainteresowanym na pełne przedstawienie swojej sprawy oraz zbadać czy najlepsze interesy dziecka były chronione. Dodał, że najlepsze interesy dzieci bezsprzecznie obejmują poszanowanie ich praw i godności oraz są fundamentem ochrony przed karami cielesnymi. Ryzyko przemocy domowej w stosunku do dzieci wykracza poza to co dziecko może racjonalnie znieść. Na tym tle Trybunał stwierdził, że sądy krajowe (w tym przypadku rumuńskie) nie zbadały zarzutów poważnego ryzyka, o jakich mowa w art. 13 lit. b Konwencji haskiej z 1980 r., stwierdzając naruszenie art. 8 EKPC. Trybunał stwierdził, że państwa członkowskie Unii Europejskiej, będące dodatkowo stronami rozporządzenia 2201/2003, które wychodzi z tradycji Konwencji haskiej z 1980 r., opiera się na zasadzie wzajemnego zaufania pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Istnienie takiego zaufania nie oznacza, że państwo, do którego dziecko zostało bezprawnie uprowadzone, ma obowiązek odesłania go do otoczenia, w którym dziecko będzie narażone na poważne ryzyko przemocy domowej. Takiego odesłania nie usprawiedliwia to, że państwo, w którym dziecko miało miejsce pobytu, jest w stanie zająć się przypadkami przemocy domowej względem dzieci. ETPC podkreślił, że żaden przepis Konwencji haskiej z 1980 r., ani rozporządzenia 2201/2003, nie pozwala Trybunałowi na przyjęcie takiego wniosku⁴⁹.

W orzecznictwie ETPC wielokrotnie wskazywano, że art. 8 EKPC ma na celu głównie ochronę przed arbitralnym działaniem władz publicznych⁵⁰. Dodatkowo istnieją pozytywne obowiązki nieodłączne efektywnemu „poszanowaniu” życia rodzinnego. Jednak granice pomiędzy

⁴⁹ Wyrok ETPC z dnia 21.05.2019 r., skarga nr 49450/17, O.C.I. i inni przeciwko Rumunii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-193069>, dostęp 22.08.2024.

⁵⁰ Wyrok ETPC z dnia 13 stycznia 2015 r., skarga nr 46600/11, Manic przeciwko Litwie, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150216>, dostęp 22.08.2024. Szczególnie ważne jest znalezienie równowagi między spornymi interesami jednostek, a społeczności jako całości. Wyrok ETPC z dnia 23 września 1994 r., skarga nr 19823/92, Hokkanen przeciwko Finlandii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-10558>, dostęp 22.08.2024; wyrok ETPC z dnia 23 października 2014 r., skarga nr 61362/12, V. P. przeciwko Rosji, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147332>, dostęp 22.08.2024.

pozytywnymi a negatywnymi obowiązkami na mocy tych przepisów nie zostały precyzyjnie określone. Niemniej, obowiązujące reguły są podobne. W obu kontekstach należy w tej sytuacji uwzględnić konieczność znalezienia równowagi pomiędzy spornymi interesami jednostek, a społeczności jako całość. W obu tych kontekstach państwa zachowują określony margines swobody⁵¹. Trybunał wskazywał, że art. 8 EKPC dotyczy również prawa rodzica, aby władze krajowe podjęły środki mające na celu wydanie mu dziecka⁵². Wielokrotnie Trybunał stwierdził, że Konwencja haska z 1980 r. musi być stosowana zgodnie z regułami prawa międzynarodowego, w szczególności z tymi, które odnoszą się do ochrony praw człowieka. W sytuacji uprowadzenia dziecka za granicę obowiązki, które art. 8 EKPC nałożono na umawiające się strony, muszą być interpretowane w świetle Konwencji haskiej z 1980 r. i Konwencji praw dziecka z 1989 r.⁵³.

Kilkakrotnie podnoszono w orzecznictwie ETPC, że związki rodzica i dziecka powinny opierać się na zespole istotnych czynników, a nie jedynie z uwagi na prosty wpływ czasu. Zwracano uwagę, że Konwencja haska z 1980 r. przewiduje środki mające na celu zapewnienie niezwłocznego powrotu bezprawnie uprowadzonych dzieci lub zatrzymanych w jednym z umawiających się państw⁵⁴. ETPC stwierdził, że spoczywający na władzach krajowych obowiązek podejmowania kroków ułatwiających po rozwodzie kontakty między rodzicem niesprawującym pieczy nad dzieckiem a dzieckiem nie jest bezwzględny. Kwestią kluczową jest to czy władze

⁵¹ Zob. m.in. Wyrok ETPC z dnia 15 stycznia 2015 r., skarga nr 4097/13, M.A. przeciwko Austrii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150704>, dostęp 22.08.2024, § 104; wyrok ETPC z dnia 7 marca 2013 r., skarga nr 10131/11, Raw i inni przeciwko Francji, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153291> dostęp 22.08.2024, § 78; Wyrok ETPC z dnia 26 czerwca 2003 r., nr 48206/99, Maire przeciwko Portugalii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61184>, dostęp 22.08.2024, § 69, ETPC 2003-VII; Wyrok z dnia 24 kwietnia 2003 r., skargi nr 36812/97 i 40104/98, Sylvester przeciwko Austrii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61054>, dostęp 22.08.2024, § 55.; Wyrok ETPC z dnia 25 stycznia 2000 r., skarga nr 31679/96, Ignaccolo-Zenide przeciwko Rumunii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58448>, dostęp 22.08.2024, § 94, ETPC 2000-I.

⁵² Wyrok ETPC z dnia 25 stycznia 2000 r., skarga nr 31679/96, Ignaccolo-Zenide przeciwko Rumunii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58448>, dostęp 22.08.2024.

⁵³ Wyrok ETPC z dnia 7 marca 2013 r., skarga nr 10131/11, Raw i inni przeciwko Francji, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153291> dostęp 22.08.2024, § 82; Wyrok ETPC z 8 stycznia 2009 r., skarga nr 41615/07, Neulinger i Shuruk przeciwko Szwajcarii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-11194>, dostęp 22.08.2024, § 49-56 i 137; i Wyrok Wielkiej Izby ETPC z dnia 26 listopada 2013 r., skarga nr 27853/09, X przeciwko Łotwie, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107888>, dostęp 22.08.2024, § 93 i 96.

⁵⁴ Wyrok ETPC z dnia 5 kwietnia 2005 r., skarga nr 71099/01, Monory przeciwko Rumunii i Węgrom, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68713>, dostęp 22.08.2024; Wyrok ETPC z dnia 26 czerwca 2003 r., nr 48206/99, Maire przeciwko Portugalii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61184>, dostęp 22.08.2024; Wyrok ETPC z dnia 1 lutego 2011 r., skarga nr 23205/08, Karoussiotis przeciwko Portugalii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103216>, dostęp 22.08.2024.

krajowe podjęły wszelkie kroki niezbędne dla ułatwienia takiego kontaktu, których rozsądnie można oczekiwać w konkretnych okolicznościach danej sprawy. Oczywiście, upływ czasu może mieć nieodwracalne konsekwencje dla relacji pomiędzy dzieckiem a rodzicem, z którym dziecko nie mieszka. Brak współpracy pomiędzy rodzicami, którzy są w separacji nie jest okolicznością, która sama w sobie może zwolnić organy władzy z pozytywnych obowiązków w zakresie art. 8 EKPC. Okoliczność taka nakłada na władze obowiązek zastosowania środków, które pozwolą na pogodzenie sprzecznych interesów stron, z uwzględnieniem nadrzędnych interesów dziecka⁵⁵.

ETPC wskazywał, że uzasadnienia sądów polskich nie zawierają często elementów, które są konieczne dla prawidłowej oceny najlepszych interesów dziecka w kontekście postępowania prowadzonego na podstawie Konwencji haskiej z 1980 r. Wytknął, że sądy polskie procedowały w oparciu założenie, że powrót uprowadzonego dziecka do Kanady prowadziłby niechybnie do trwałej separacji z matką a to oznaczałoby automatycznie poważną szkodę psychiczną dla dziecka i zagrożenie jego dobra. Nie godząc się z tą interpretacją, ETPC przypomniał, że postanowienia Konwencji haskiej z 1980 r. muszą być interpretowane w sposób zawężający, a wspomniana w art. 13 lit. b szkoda fizyczna lub psychiczna nie może wynikać wyłącznie z odłączenia od rodzica, który jest odpowiedzialny za bezprawne uprowadzenie lub zatrzymanie dziecka. Separacja z takim rodzicem, jakkolwiek stanowi poważny przeżycie, nie może być automatycznie interpretowana jako przesłanka wskazująca na spełnienie wymogów wskazanych w art. 13 lit. b Konwencji haskiej z 1980 r.⁵⁶

W podobnej sprawie K. J. przeciwko Polsce ETPC wywodził, że art. 13 lit. b Konwencji haskiej z 1980 r. Nie ma charakteru restrykcyjnego a użyte w jego treści sformułowanie „szkoda fizyczna lub psychiczna”, a także „sytuacja nie do zniesienia” nie może być interpretowane jako

⁵⁵ Wyrok ETPC z dnia 7 lutego 2017 r., skarga nr 28768/12, Wdowiak przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174055>, dostęp 22.08.2024; K. Warecka, *Strasburg: Polska nie naruszyła praw ojca do kontaktu z dzieckiem. Wdowiak przeciwko Polsce – wyrok ETPC z dnia 7 lutego 2016 r., skarga nr 28768/12, LEX/el. 2017.*

⁵⁶ Wyrok ETPC z dnia 19 lipca 2016 r., skarga nr 2171/14, G.N. przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174149>, dostęp 22.08.2024. Zob. K. Warecka, *Strasburg: Polska naruszyła prawa ojca. G.N. przeciwko Polsce – wyrok ETPC z dnia 19 lipca 2016 r., skarga nr 2171/14, LEX/el. 2016.* Wnoszącym skargę był obywatel Polski i Kanady na stałe zamieszkały w Kanadzie, którego żona wyjechała do Polski z dzieckiem i odmówiła powrotu do Kanady, zatrzymując dziecko. Skarżący zwrócił się do sądów polskich wydanie dziecka na podstawie Konwencji haskiej z 1980 r. jednak bezskutecznie, gdyż sąd polski odmówił wydania dziecka, powołując się na treść art. 13 lit. b Konwencji haskiej z 1980 r. Z taką interpretacją wspomnianego przepisu ETPC stanowcze nie zgodził się.

obejmujące wszelkie niedogodności nieuchronnie związane z doświadczeniem powrotu. Dotyczy bowiem jedynie sytuacji, która przekracza to czego można racjonalnie oczekiwać, że będzie do zniesienia przez dziecko⁵⁷.

ETPC wskazywał, że nie jest jego zadaniem wykładnia postanowień Konwencji haskiej z 1980 r., ani zastępowanie sądów krajowych w odniesieniu do przepisów prawnych obowiązujących w określonych państwach i w porządkach prawnych⁵⁸. Niemniej, w wielu sprawach dokonywał wykładni przepisów Konwencji haskiej z 1980 r., w szczególności art. 13 lit. b. W orzecznictwie Trybunału podkreślano, że może on stwierdzać, że uprawnione interesy jednej ze stron nie zostały uwzględnione w odpowiednie lub rzetelny sposób w trakcie sądowego postępowania⁵⁹.

⁵⁷ Wyrok ETPC z dnia 1 marca 2016 r., skarga nr 30813/14, K.J. przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174018>, dostęp 22.08.2024. Zob. M. Górski, *Wykładnia Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę w świetle art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (prawo do poszanowania życia rodzinnego)*. Glosa do wyroku ETPC z dnia 1 marca 2016 r., 30813/14, LEX/el. 2016; K. Warecka, *Strasburg: polskie sądy nieprawidłowo rozstrzygnęły o niewydaniu dziecka za granicę. K.J. przeciwko Polsce – wyrok ETPC z dnia 1 marca 2016 r., skarga nr 30813/14*, LEX/el. 2016.

⁵⁸ Wyrok ETPC z dnia 21 lutego 2012 r. skarga nr 63777/09, R.S. przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174167>, dostęp 22.08.2024. Zob. A. Wiśniewski, *Naruszenie prawa do życia rodzinnego w związku z niezapewnieniem niezwłocznego powrotu dzieci skarżącego. Glosa do wyroku ETPC z dnia 21 lipca 2015 r., 63777/09*, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa”, 2016, nr 1, s. 115–126; K. Warecka, *Strasburg: Polska naruszyła prawa ojca. R.S. przeciwko Polsce – wyrok ETPC z dnia 21 lipca 2015 r., skarga nr 63777/09*, LEX/el. 2015. Jeszcze wyraźniej stwierdzono to w uzasadnieniu w wyroku ETPC z dnia 3 czerwca 2014 r., skarga nr 10280/12, López Guió przeciwko Słowacji, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144355>, dostęp 22.08.2024, wywodząc, że zakres jurysdykcji ETPC na podstawie art. 32 EKPC ogranicza się jedynie do spraw dotyczących wykładni i stosowania Konwencji oraz jej protokołów. Niemniej jednak, w sferze uprowadzenia dzieci za granicę, obowiązki nałożone na układające się państwa przez art. 8 EKPC muszą być interpretowane w świetle wymogów Konwencji haskiej z 1980 r. oraz Konwencji o prawach dziecka, a także odnośnych przepisów i zasad prawa międzynarodowego obowiązujących w stosunkach pomiędzy układającymi się stronami. Zob. także K. Warecka, *Strasburg: ojciec musi mieć prawo udziału w postępowaniu sądowym dotyczącym jego dziecka. López Guió przeciwko Słowacji – wyrok ETPC z dnia 3 czerwca 2014 r., skarga nr 10280/12*, LEX/el. 2014.

⁵⁹ Głosujący zaakcentował, że w sprawie 63777/09, R.S. przeciwko Polsce, od orzeczenia Trybunału trzech jego sędziowie złożyli zdanie odrębne, w którym przywołując orzeczenie w sprawie X. przeciwko Łotwie (skarga nr 27853/09), wyjaśniając relacje między Konwencją haską z 1980 r. a ETPC, wskazano dwa warunki harmonijnej interpretacji. Po pierwsze, że czynniki mogące stanowić wyjątek od zasady niezwłocznego zwrotu dziecka powinny być szczegółowo rozważane przez sąd. Po drugie, że ocena ich ma być dokonana w świetle art. 8 EKPC. W zdaniu odrębnym wskazano, że Konwencją haską z 1980 r. nie jest jedynym instrumentem mogącym mieć zastosowanie w sprawach związanych z uprowadzeniem dzieci między Polską a Szwajcarią, gdyż oba państwa są także stronami Europejskiej Konwencji o uznawaniu oraz egzekwowaniu decyzji, dotyczących opieki nad dziećmi oraz o przywracaniu pieczy nad dzieckiem (zwanej Konwencją luksemburską). Warto zauważyć, że nie podjęto próby wykładni tej Konwencji w kontekście art. 8 EKPC i Konwencji haskiej z 1980 r. Zob. A. Wiśniewski, *Naruszenie prawa do życia rodzinnego w związku z niezapewnieniem niezwłocznego powrotu dzieci skarżącego. Glosa do wyroku ETPC z dnia 21 lipca 2015 r., 63777/09*, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa”, 2016, nr 1, s. 115–126. Dla porządku wypada zauważyć, że sprawa 27853/09 to sprawa X. przeciwko Łotwie. Tym czasem w glosie A. Wiśniewskiego podano, że jest to sprawa X. przeciwko Litwie. W glosie wywiedziono, że w najlepszym interesie dzieci nie był ich powrót do Szwajcarii, skąd zostały uprowadzone przez matkę, z racji traumy jakiej doświadczały z powodu zachowania ich ojca.

Wielokrotnie w judykatach ETPC wskazywano, że nie należy do Trybunału zastępowanie właściwych organów krajowych w regulowaniu opieki lub kontaktów i rewidowanie procedur zastosowanych przez sądy krajowe, w szczególności dla ustalenia czy sądy te w stosowaniu i wykładni postanowień Konwencji haskiej z 1980 r. zagwarantowały prawa wynikające z EKPC, zwłaszcza art. 8⁶⁰. Podnoszono w orzeczeniach ETPC, że nie jest zadaniem Trybunału zastępowanie własną oceną oceny stanu faktycznego dokonanej przez sądy krajowe. Jakkolwiek Trybunał nie jest związany ustaleniami sądów krajowych i może dokonać oceny stanu faktycznego według własnego uznania w świetle przedłożonego mu materiału, to niezbędne są przekonujące argumenty, które doprowadzą do odejścia od ustaleń faktycznych dokonanych przez sądy krajowe⁶¹. Zauważano, że w przypadkach konfliktów o dziecko, kiedy zachodzą one pomiędzy rodzicami mieszkającymi w dwóch różnych państwach, sąd krajowy musi brać pod uwagę całość sytuacji rodzinnej dziecka, uwzględniając przy tym zasady określone w Konwencji haskiej z 1980 r. Za niedopuszczalne uznano zwracanie przez sąd krajowy jedynie uwagi na wiek dziecka, a nie branie pod uwagę praw ojca do kontaktu z dzieckiem oraz nie odniesienie ustaleń faktycznych do postanowień Konwencji haskiej z 1980 r.

Zakończenie

Trybunał stwierdził, że pozytywne obowiązki państwa w sprawach wynikających z naruszenia prawa do poszanowania życia rodzinnego obejmują nie tylko ustanowienie należytego systemu regulacji prawnych,

⁶⁰ Decyzja ETPC z dnia 15 października 2013 r., skarga 78296/11, Nadolska i Lopez Nadolska przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174040>, dostęp 22.08.2024, §102; Wyrok ETPC z 8 stycznia 2009 r., skarga nr 41615/07, Neulinger i Shuruk przeciwko Szwajcarii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-11194>, dostęp 22.08.2024, § 133, oraz Decyzja ETPC z dnia 15 maja 2012 r., skarga nr 13420/12, M.R. i L.R. przeciwko Estonii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111198>, dostęp 22.08.2024, § 37.

⁶¹ Wyrok ETPC z dnia 15 marca 2012 r., skargi nr 39692/09, 40713/09 i 41008/09, Austin i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147966>, dostęp 22.08.2024, § 61; Decyzja ETPC z dnia 15 października 2013 r., skarga 78296/11, Nadolska i Lopez Nadolska przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174040>, dostęp 22.08.2024, § 101.

lecz również czuwanie nad ich właściwym wykonywaniem⁶². Odnosząc się do zasad postępowania, ETPC wskazywał, że w sprawach o wydanie uprowadzonego przez jedno z rodziców dziecka za granicę konieczny jest udział w takim postępowaniu drugiego z rodziców, domagającego się powrotu dziecka⁶³. Lektura uzasadnienia wyroku ETPC w sprawie A.B. przeciwko Polsce⁶⁴ dowodzi jak bardzo skomplikowane, przede wszystkim z uwagi na stany faktyczne, były sprawy dotyczące wydania uprowadzonego dziecka. Nie wdając się w przedstawienie skomplikowanego stanu faktycznego tej sprawy, należy zauważyć, że przebieg tego postępowania dowodzi bezradności a może także braku przygotowania sędziów orzekających w takich sprawach, rutynowości i braku chęci wniknięcia w motywy, którymi kierowały się strony. Dowodzi także pewnego automatyzmu działania i niewielkiego stopnia empatii. Jedynie Sąd Najwyższy, i to w gruncie rzeczy w marginalnej dla zasadniczej kwestii sprawie, zwrócił uwagę na ważne kwestie prawne i faktyczne, których nie chciały zauważyć sądy niższych instancji. Zauważalne jest, że orzeczenia sądów krajowych zdają się nie dostrzegać praw dzieci, mimo że deklarują chęć ich obrony. W efekcie z treścią wielu orzeczeń sądów polskich trudno się zgodzić i uznać je za trafne i przemyślane.

⁶² Wyrok ETPC z dnia 2 lutego 2010 r., skarga nr 34568/08, Dąbrowska przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124585>, dostęp 22.08.2024; Zob. także N. Zawadzka, *Glosa do wyroku ETPC z dnia 2 lutego 2010 r., 34568/08*, LEX/el. 2010; Por. także wyrok ETPC z dnia 23 września 1994 r., skarga nr 19823/92, Hokkanen przeciwko Finlandii, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-10558>, dostęp 22.08.2024. W literaturze na tle sprawy Dąbrowska przeciwko Polsce wskazano, że konflikt między rodzicami nie stanowi okoliczności, które sama w sobie może zwolnić władzę z pozytywnych zobowiązań wynikających z art. EKPC. Wręcz przeciwnie nakłada na władzę konieczność podjęcia środków które doprowadziłyby do pogodzenia konkurencyjnych interesów stron, uwzględniając przy tym nadrzędną dobro dziecka. Zauważono także że mimo „pozytywnie odebranej przez Komitet Ministrów Rady Europy zmiany przepisów proceduralnych, które pozwalają na dyscyplinowanie osoby, sprawującej pieczę nad dzieckiem celem zapewnienia drugiemu rodzicowi kontaktu z dzieckiem, wciąż nie podąża za tą zmianą praktyka sądów”. Zob. M. Mrowicki, *Zapewnienie rodzicom kontaktów z dzieckiem. Glosa do wyroku ETPC z dnia 6 października 2015 r., 21823/12*, LEX/el. 2016.

⁶³ Wyrok ETPC z dnia 3 czerwca 2014 r., skarga nr 10280/12, López Guió przeciwko Słowacji, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144355>, dostęp 22.08.2024. Wskazywano także, że mimo że środki przymusu w przypadku odebrania uprowadzonych lub zatrzymanych dzieci nie są pożądane, to nie można jednak wykluczyć stosowania sankcji w przypadku niezgodnego z prawem zachowania takiego rodzica. Nieco wcześniej kwestię stosowania Środków przymusu w odniesieniu do dzieci w sprawach o ich wydanie rozważał ETPC wyroku z 13 września 2005 r., stwierdzając, że stosowanie ich w odniesieniu do dzieci nie jest pożądane, ale nie może zostać wykluczone w przypadku bezprawnego zachowania się ze strony rodzica, z którym dzieci mieszkają. Zob. Wyrok ETPC z dnia 13 września 2005 r., skarga nr 77710/01, H.N. przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124703>, dostęp 22.08.2024. Por. także M.A. Nowicki, *H.N. przeciwko Polsce – wyrok ETPC z dnia 13 września 2005 r., skarga nr 77710/01*, w: M.A. Nowicki, „Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2005”, Zakamycze, 2006, s. 146.

⁶⁴ Wyrok ETPC z dnia 20 listopada 2007 r., skarga nr 33878/96, A.B. przeciwko Polsce, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83352>, dostęp 22.08.2024.

Podkreślenia jednak wymaga, że środki społecznego przekazu, zwłaszcza te, które adresują swoje treści do kobiet, w ekspresyjnych emocjonalnych przekazach niestety przejawiają bądź nawet zniekształcają rzeczywisty stan faktyczny, wychodząc z założenia, że dziecko zawsze powinno pozostać przy matce, w szczególności wtedy, gdy matka jest obywatelką Rzeczypospolitej Polskiej. Także wypowiedzi wielu prominentnych polityków potrafią w sposób nieodpowiedzialny, niezależnie od opcji politycznej, „rozhuścić” opinię społeczną.

Bibliografia

- Białecki M., *Postępowanie mediacyjne w ramach konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę – zagadnienia praktyczne mediacji transgranicznej*, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan (red.), *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017.
- Białecki M., *Wykorzystanie mediacji online w ramach postępowania prowadzonego w trybie konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę sporządzonej w Hadze dnia 25 października 1980 r.*, [w:] I. Gil (red.), *Postępowanie cywilne w dobie przemian*, Warszawa 2017.
- Bodio J., *Status dziecka jako uczestnika postępowania nieprocesowego*, Warszawa 2019.
- Cała-Wacinkiewicz E., Szwed A., *Prawa dzieci do wyrażania własnych poglądów a prawa rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniemami – uwarunkowania prawnomiędzynarodowe*, „*Studia Prawnicze KUL*”, 2022, nr 1.
- Ciszewski J., *Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka*, „*Przegląd Sądowy*” 1994, nr 2, s. 23.
- Gałka K., *Europejska Konwencja Praw Człowieka a Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę. Glosa do wyroku ETPC z dnia 26 listopada 2013 r.*, 27853/09, LEX/el. 2014.
- Gardziel K.M., *Prawo dziecka do wyrażania własnych poglądów*, „*Przegląd Sądowy*” 2022, nr 7–8.
- Gołaczyński J. (red.), *Jurysdykcja, uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę. Komentarz do rozporządzenia rady UE 2019/1111*, Warszawa 2022.
- Gołaczyński J., *Jurysdykcja krajowa oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach małżeńskich i dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej (Bruksela II bis)*, [w:] *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2007.
- Górski M., *Wykładnia Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę w świetle art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (prawo do poszanowania życia rodzinnego). Glosa do wyroku ETPC z dnia 1 marca 2016 r.*, 30813/14, LEX/el. 2016.
- Kuziak L., *Konwencja haska dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę i postępowanie w sprawach o powrót dziecka w Polsce*, „*Rodzina i Prawo*” 2007, nr 5.
- Mrowicki M., *Zapewnienie rodzicom kontaktów z dzieckiem. Glosa do wyroku ETPC z dnia 6 października 2015 r.*, 21823/12, LEX/el. 2016.

- Nowicki M.A., *H.N. przeciwko Polsce – wyrok ETPC z dnia 13 września 2005 r., skarga nr 77710/01*, [w:] M.A. Nowicki, *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2005*, Zakamycze 2006.
- Rubiszewska K., *Uprowadzenia rodzicielskie w świetle Konwencji haskiej*, „Temidium. Prawo i Praktyka” 2017, nr 1(88).
- Świerczyński T., *Podstawowe zagadnienia Konwencji haskiej o cywilnych aspektach uprowadzenia dziecka za granicę*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2000, nr 1–2.
- Warecka K., *Strasburg: dobro dziecka ponad wszystko. X. przeciwko Łotwie – wyrok ETPC z dnia 26 listopada 2016 r.*, skarga 27853/09, LEX/el. 2014.
- Warecka K., *Strasburg: ojciec musi mieć prawo udziału w postępowaniu sądowym dotyczącym jego dziecka. López Guió przeciwko Słowacji – wyrok ETPC z dnia 3 czerwca 2014 r.*, skarga nr 10280/12, LEX/el. 2014.
- Warecka K., *Strasburg: Polska naruszyła prawa ojca. G.N. przeciwko Polsce – wyrok ETPC z dnia 19 lipca 2016 r.*, skarga nr 2171/14, LEX/el. 2016.
- Warecka K., *Strasburg: Polska naruszyła prawa ojca. R.S. przeciwko Polsce – wyrok ETPC z dnia 21 lipca 2015 r.*, skarga nr 63777/09, LEX/el. 2015.
- Warecka K., *Strasburg: polskie sądy nieprawidłowo rozstrzygnęły o niewydaniu dziecka za granicę. K.J. przeciwko Polsce – wyrok ETPC z dnia 1 marca 2016 r.*, skarga nr 30813/14, LEX/el. 2016.
- Warecka K., *Strasburg: przekroczenie granicy to nie zawsze „uprowadzenie dziecka za granicę”. Rouiller przeciwko Szwajcarii – wyrok ETPC z dnia 22 lipca 2014 r.*, skarga nr 3592/08, LEX/el. 2014.
- Weiner M.H., *Uprooting Children in the Name of Equity*, “Fordham International Law Journal” 2009.
- Wierciński J., *Cywilna aspekty uprowadzenia dziecka za granicę w Unii Europejskiej*, „Zeszyty Prawnicze” 2021, nr 3.
- Wierciński J., *Klauzula ‘ne exeat’ a prawo do pieczy nad dzieckiem. Cywilnoprawne aspekty uprowadzenia dziecka za granicę*, „Kwartalnik Rodzina i Prawo” 2010, nr 3.
- Wierciński J., *Miejsce stałego pobytu dziecka. Cywilnoprawne aspekty uprowadzenia dziecka za granicę*, „Forum Prawnicze” 2020, nr 4.
- Wierciński J., *Poważne ryzyko szkody fizycznej lub psychicznej i sytuacja nie do zniesienia. Cywilnoprawne aspekty uprowadzenia dziecka za granicę*, „Studia Prawa Prywatnego” 2010, nr 3.
- Wierciński J., *Zgoda na uprowadzenie lub zatrzymanie dziecka. Cywilnoprawne aspekty uprowadzenia dziecka za granicę*, [w:] A. Dańko-Roesler, A. Oleszko, R. Pastuszko (red.), *Rozprawy z prawa prywatnego oraz notarialnego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Maksymilianowi Pazdanowi*, Warszawa 2014.

Orzecznictwo:

- Wyrok ETPC z dnia 23 września 1994 r., skarga nr 19823/92, Hokkanen przeciwko Finlandii, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 25 stycznia 2000 r., skarga nr 31679/96, Ignaccolo-Zenide przeciwko Rumunii, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 24 kwietnia 2003 r., skargi nr 36812/97 i 40104/98, Sylvester przeciwko Austrii, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 26 czerwca 2003 r., nr 48206/99, Maire przeciwko Portugalii, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 5 kwietnia 2005 r., skarga nr 71099/01, Monory przeciwko Rumunii i Węgrom, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 13 września 2005 r., skarga nr 77710/01, H.N. przeciwko Polsce, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 8 stycznia 2009 r., skarga nr 41615/07, Neulinger i Shuruk przeciwko Szwajcarii, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 2 listopada 2010 r., skarga nr 31515/04, Serghides przeciwko Polsce, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 1 lutego 2011 r., skarga nr 23205/08, Karoussiotis przeciwko Portugalii, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 21 lutego 2012 r., skarga nr 63777/09, R.S. przeciwko Polsce, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 15 marca 2012 r., skargi nr 39692/09, 40713/09 i 41008/09, Austin i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, dostęp: 22.08.2024.
- Decyzja ETPC z dnia 15 maja 2012 r., skarga nr 13420/12, M.R. i L.R. przeciwko Estonii, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 7 marca 2013 r., skarga nr 10131/11, Raw i inni przeciwko Francji, dostęp: 22.08.2024.
- Decyzja ETPC z dnia 15 października 2013 r., skarga nr 78296/11, Nadolska i Lopez Nadolska przeciwko Polsce, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 26 listopada 2013 r., skarga nr 27853/09, X przeciwko Łotwie, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 3 czerwca 2014 r., skarga nr 10280/12, López Guió przeciwko Słowacji, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 23 października 2014 r., skarga nr 61362/12, V. P. przeciwko Rosji, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 13 stycznia 2015 r., skarga nr 46600/11, Manic przeciwko Litwie, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 15 stycznia 2015 r., skarga nr 4097/13, M.A. przeciwko Austrii, dostęp: 22.08.2024.

- Wyrok ETPC z dnia 1 marca 2016 r., skarga nr 30813/14, K.J. przeciwko Polsce, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 19 lipca 2016 r., skarga nr 2171/14, G.N. przeciwko Polsce, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 7 lutego 2017 r., skarga nr 28768/12, Wdowiak przeciwko Polsce, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 21 maja 2019 r., skarga nr 49450/17, O.C.I. i inni przeciwko Rumunii, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 3 września 2019 r., skarga nr 4993/15, B.S. przeciwko Polsce, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 1 kwietnia 2021 r., skarga nr 16202/14, M.V. przeciwko Polsce, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 17 marca 2022 r., skarga nr 80606/17, Moga przeciwko Polsce, dostęp: 22.08.2024.
- Wyrok ETPC z dnia 21 lutego 2023 r., skarga nr 16205/21, G.K. przeciwko Cyprawi, dostęp: 22.08.2024.

